

Oferta kulturalno-edukacyjna

OFERTA
EDUKACYJNA I KULTURALNA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ
PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY
I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA 2017 -05- 04
WE FROMBORKU

Ks. prałat dr Jacek Wojtkowski
Jacek Wojtkowski
Kanonik Gremialny
Warmińskiej Kapituły Katedralnej
we Fromborku

ARCHIDIECEZJA WARMIŃSKA
ul. Pięknego 22; 10-009 Olsztyn
REGON 004459445, NIP 739-12-68-407
tel. (089) 524 71 45; tel/fax (089) 524 71 44

ARCYBISKUP
METROPOLITA WARMIŃSKI
Janusz Korzyński
PL 10-006 Olsztyn, ul. Pięknego 22

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARIII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

WZGÓRZE KATEDRALNE WE FROMBORKU - HARMONIA WIARY, SZTUKI I INTELEKTU	2
OPIS DOTYCHCZASOWEJ DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ I EDUKACYJNEJ	15
1. Prezentacje i koncerty organowe	15
2. Udostępnianie do zwiedzania nawy głównej i naw bocznych	16
3. Wystawy czasowe w Muzeum Mikołaja Kopernika	16
II. CELE I POTRZEBY ROZSZERZENIA DZIAŁALNOŚCI EDUKACYJNEJ I KULTURALNEJ	17
III. PLANOWANA DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA I EDUKACYJNA PO REALIZACJI PROJEKTU	19
1. MULTIMEDIALNY PRZEWODNIK	19
2. ŚCIEŻKI TEMATYCZNE	20
A. Kanonik Mikołaj Kopernik	20
B. Jak to jest zrobione? - katedra jako zabytek techniki	22
C. Zabytki i historia Fromborka	25
D. Prawdziwe skarby	26
E. Wiele twarzy Kopernika	30
3. ROZWIĄZANIA INFORMATYCZNE	31
A. Strona internetowa	31
B. Stanowisko VR	32
4. WYDARZENIA W KATEDRZE PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA	32
A. Poszukiwanie skarbów	32
B. Obserwacje z Mikołajem Kopernikiem	32
C. Spotkania z cyklu "Historia czeka na odkrycie"	33
D. Festiwal Sztuki Sakralnej	34
E. Koncerty fromborskie - spotkania z muzyką	34
F. Plenery plastyczne i fotograficzne	35
G. Noc Muzeów	36
H. Quest	36
I. Jubileusz 550-ciolecia urodzin Mikołaja Kopernika	37
J. Kontynuowane działania	37
K. Pamiątki	37

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

**WZGÓRZE KATEDRALNE WE FROMBORKU - HARMONIA
WIARY, SZTUKI I INTELEKTU**

Walory i znaczenie chrześcijańskiego dziedzictwa historyczno-artystycznego we Fromborku stanowiły zawsze przedmiot zainteresowania i troski o zachowanie tego dziedzictwa. Jedną z form ochrony jest wpisanie zabytku na listę pomników historii. Prezydent Rzeczypospolitej Lech Wałęsa 8 września 1994 roku podpisał zarządzenie o uznaniu za pomnik historii zespołu katedralnego we Fromborku. W uzasadnieniu podano, że celem wpisania na prestiżową listę pomników historii jest zachowanie XIV-wiecznego zespołu obronnego i katedralnego ze względu na wartości historyczne i niematerialne związane z osobą kanonika Mikołaja Kopernika

Wzgórze Katedralne wraz z kanoniami i ogrodami stanowi wyjątkową przestrzeń religijną, kulturową i społeczną. W takim miejscu trudno jest rozgraniczyć jednoznacznie przestrzeń wiary, nauki i sztuki. Katedra wybudowana jako widzialny znak administracji kościelnej ustanowionej w 1243 roku diecezji warmińskiej jest miejscem kultu chrześcijańskiego. Wspólnotę Kościoła katolickiego tworzą wierni świeccy i duchowni. Frombork, od roku 1260 siedziba Warmińskiej Kapituły Katedralnej, stał się ośrodkiem religijnym, ale też miejscem, gdzie gromadzone były najwybitniejsze dzieła sztuki w ciągu ośmiu wieków. Było to wszystko możliwe dzięki zaangażowaniu biskupów warmińskich i członków Warmińskiej Kapituły Katedralnej.

Sztuka sakralna stanowi ekspresję wiary, ma na celu katechizować i ewangelizować. Wartość artystyczna dzieł zgromadzonych w katedrze fromborskiej pozwala nam poznać cechy osobowościowe fundatorów, ich zainteresowania, wykształcenie, osobistą kulturę. Kontemplacja dzieł sztuki, architektury, przedmiotów liturgicznych ma uwrażliwić na piękno i otworzyć człowieka na sacrum. Dzieła z dziedziny malarstwa, rzeźby, architektury i muzyki oddane na służbę Kościoła, ale także księgozbiory przechowywane w bibliotekach kościelnych, dokumenty historyczne zachowane w archiwach wspólnot kościelnych stanowią kościelne dobra kultury.

To, co wyróżnia chrześcijaństwo od innych religii, to osobiste doświadczenie Boga. Bóg chrześcijan jest Bogiem osobowym, przyjął ludzką postać. Jan Paweł II w encyklice „Redemptor hominis” zwraca uwagę: „Chrystus zjednoczył się z każdym człowiekiem. [...] To zjednoczenie Chrystusa z człowiekiem samo w sobie jest tajemnicą, w której rodzi się «nowy człowiek» powołany do uczestnictwa w Bożym Życiu (por. 2 P 1, 4), stworzony na nowo w Chrystusie ku pełni łaski i prawdy (por. Ef 2, 10; J 1, 14. 16)”⁴. W przesłaniu

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

ewangelicznym nie znajdujemy wskazań Jezusa z Nazaretu co do budowania świątyń, czy też wykonywania obrazów istot i osób świętych. Uzasadnieniem dla tego typu działań nie są słowa Jezusa, tylko Jego życie, Jego tajemnica i sam fakt Wcielenia się Słowa. Przecież „Chrześcijaństwo jest religią Wcielenia, jest religią Odkupienia świata poprzez Ofiarę Chrystusa. W tej Ofierze zawiera się zwycięstwo nad złem, nad grzechem i nad samą śmiercią. Chrystus przyjmując śmierć na krzyżu, równocześnie objawia i daje życie, albowiem zmartwychwstaje. Śmierć nad Nim nie ma już mocy”⁵. Sztuka sakralna i jej znaczenie w przepowiadaniu Ewangelii nie przeniknęło do świadomości chrześcijan w sposób raptowny i szybki. Dziś sztuka sakralna jest świadectwem wiary chrześcijan, którzy w ten sposób właśnie wyrazili świadomość obecności Boga w świecie. Jest opisem przeżyć religijnych, stanu ducha. Dzieła sztuki, ikonografia przedstawień, aranżacja wnętrza świątyni i zachodzące zmiany w ciągu wieków rejestrują formy pobożności, rozwój dogmatów we wspólnocie Kościoła. Są „nie tylko estetycznymi ilustracjami, ale prawdziwymi «źródłami» teologicznymi”. Papież Paweł VI w orędziu na zakończenie Soboru Watykańskiego II mówił do artystów: „Od dawna Kościół jest w przymierzu z Wami. Wyście zbudowali i ozdobili jego świątynie, uświetniliście jego dogmaty, wzbogaciliście jego liturgię. Wyście pomogli mu przełożyć Boskie posłannictwo na język form i obrazów, uczynić uchwytnym świat niewidzialny”. Jan Paweł II wyraźnie zaznaczył, że „Kościół potrzebuje sztuki, literatury, muzyki, malarstwa, rzeźby i architektury, gdyż «musi sprawiać, aby rzeczywistość duchowa, niewidzialna, Boża stawała się postrzegalna, a nawet w miarę możliwości pociągająca»; a ponieważ piękno artystyczne, niejako odbłask Ducha Bożego, jest wyrazem tajemnicy, wzywam do szukania na nowo oblicza Bożego, które stało się widzialne w Jezusie z Nazaretu”. Możemy mówić o harmonii między drogą wiary a artystycznymi poszukiwaniami.

Świadectwem tej harmonii jest niezliczona ilość dzieł sztuki, których tematem są postacie, historie, symbole zaczerpnięte z Pisma Świętego. Benedykt XVI mówi o *via pulchritudinis* – drodze piękna, która jest zarazem drogą artystyczną, estetyczną i drogą wiary, poszukiwań teologicznych. Jan Paweł II nie ma wątpliwości, że „Eucharystia kształtowała Kościół i duchowość, i wywarła mocny wpływ na «kulturę», szczególnie w sferze estetyki”. Kościelne dobra kultury z pewnością służą głoszeniu orędzia Chrystusa. Jan Paweł II wyraźnie stwierdził w „Liście do artystów”, że „Kościół potrzebuje sztuki. Dzięki niej rzeczywistość duchowa, niewidzialna, Boża, staje się postrzegalna, a nawet w miarę możliwości pociągająca. Musi zatem wyrażać w zrozumiałych formułach to, co samo w sobie jest niewyraźne”. Ideologia świecka rozpowszechniła i utrwaliła stereotypy o marginalnej roli Kościoła i religii w tworzeniu kultury europejskiej oraz o permanentnym kryzysie trapiącym sztukę sakralną w dzisiejszych czasach.

Sztuka sakralna jest miejscem spotkania i dialogu. Zgromadzona w przestrzeni kościołów i muzeów kościelnych przemawia całym swym bogactwem do odbiorcy. Dla chrześcijan – katolików przestrzeń świątyni i muzeum kościelnego stanowi miejsce doświadczenia wiary poprzednich pokoleń. Wskazać należy na kościoły i muzea kościelne, gdyż ich rola i

 4

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

znaczenie w przekazywaniu prawd wiary jest podobna. Przede wszystkim muzeum kościelne nie powstałoby, gdyby nie dzieła sztuki wcześniej wykonane do określonej świątyni. Nie można też zapominać o ciągle rozwijającym się ruchu turystycznym. Kościoły i muzea kościelne są odwiedzane przez osoby religijne, a także niewierzące, które chcą zobaczyć dzieła sztuki o znaczącej wartości estetycznej. Turysta obcujący z chrześcijańskim dziedzictwem historyczno-artystycznym obok wrażeń czysto estetycznych powinien przede wszystkim doświadczyć obecności Boga, który przemawia do niego językiem sztuki. Dlatego kościoły, bazyliki, szczególnie sanktuaria i muzea kościelne stają się miejscem harmonii fides, ratio i ars, oraz miejscem dialogu: 1. Artysty z Kościołem. Dialog ten sprowadza się do odpowiedzi na dwa pytania: Czy Kościół potrzebuje sztuki? Czy sztuka potrzebuje Kościoła? „Każda autentyczna forma sztuki jest swoistą drogą dostępu do głębszej rzeczywistości człowieka i świata. Tym samym stanowi też bardzo trafne wprowadzenie w perspektywę wiary, w której ludzkie doświadczenie znajduje najpełniejszą interpretację” 2. Chrześcijan z osobami wyznającymi inne religie, czy też niewierzącymi. „Piękno, poczynając od tego, które przejawia się w kosmosie i w przyrodzie, a kończąc na tym, które wyraża się w twórczości artystycznej, właśnie ze względu na zdolność otwierania i poszerzania horyzontów ludzkiej świadomości, kierowania jej na to, co poza nią, ukazywania jej otchłani Nieskończonego, może stać się drogą do Transcendencji, do ostatecznej Tajemnicy, do Boga” Sztuka jest ze swej natury swoistym wezwaniem do otwarcia się na Tajemnicę, stanowi pomost prowadzący do doświadczenia religijnego, jako poszukiwanie prawdy, owoc wyobraźni wykraczającej poza codzienność. Kościoła z szeroko pojętym światem. Dialog ten ma za zadanie pokazywać autentyczną wartość i znaczenie sztuki sakralnej, gdyż ma ona nie tylko i wyłącznie wartości estetyczne. Jednocześnie obcowanie z zabytkiem, który od XIII wieku jest katedrą biskupów i arcybiskupów warmińskich, jak to jest w przypadku warowni fromborskiej i otaczających ją kanonii, zaprasza do dialogu z osobami, które w tym miejscu realizowały swoje powołanie. Nie można podziwiać dzieł sztuki, nie można zachwycić się miejscem bez odniesienia do historii osób, które miały wpływ na nadanie takiego znaczenia Fromborkowi. Biskupi i arcybiskupi warmińscy, kanonicy Kapituły Katedralnej pochodzący z różnych regionów kraju na przestrzeni dziejów nadawali charakter temu miejscu. „Sztuka we wszystkich swoich formach wyrazu, z chwilą gdy mierzy się z wielkimi egzystencjalnymi pytaniami, z fundamentalnymi tematami dotyczącymi sensu życia, może zyskać wartość religijną i przekształcić się w drogę głębokiej refleksji wewnętrznej i duchowości”. Jest to droga szeroko pojętego dialogu Kościoła ze światem.

W harmonii z dziełem sztuki sakralnej

We wnętrzu katedry fromborskiej wchodzimy w dialog z chrześcijańskim dziedzictwem historyczno-artystycznym. Do tej przestrzeni sacrum wprowadza nas portal zachodni wykonany przed rokiem 1388 z wapienia gotlandzkiego, w części ze sztucznego kamienia oraz z płytek terakotowych. Portal zewnętrzny w części kapitelowej ozdobiony jest rzeźbionymi przedstawieniami walki lwów z bazyliškami. Łuk archiwolty pokryto plastyczną

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

dekoracją z winorośli i palmet, wśród których znajdują się walczące personifikacje zła. Wejście z kruchty zachodniej do głównego korpusu katedry otwiera się na nawę główną przez bardzo reprezentacyjny ostrołukowy portal wewnętrzny, wykonany po roku 1388 z takiego samego kamienia, jak portal zewnętrzny. Reprezentuje zupełnie wyjątkowy na tych terenach program ikonograficzny. Uskoki archiwolty, zdobione rzeźbionymi przedstawieniami Panien Głupich i Mądrych, aniołów, proroków i apostołów, zwiera w kluczu głowa Chrystusa. Pole tympanonu pokryte jest maswerkową rozetą. Kompozycję archiwolty zamykają usadowione na jej zewnętrznej listwie plastycznej figury pełzających smoków, gryfów i bazylijszków.

Przestrzeń katedry wypełnia szesnaście ołtarzy kanonickich rozmieszczonych przy filarach. Licząc od łuku tęczowego przy pierwszym półfilarze i filarach lewej nawy – północnej usytuowane są kolejno: 1. Ołtarz prepozyta kapituły p.w. św. Stanisław Kostki – z około 1640 roku. 2. Ołtarz kustosa kapituły p.w. św. Michała Archanioła – z około 1640 roku. 3. Ołtarz boczny p.w. św. Anny – sprzed 1639 roku. 4. Ołtarz boczny p.w. Matki Boskiej Bolesnej – po 1650 roku. 5. Ołtarz boczny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny – sprzed 1643 roku. 6. Ołtarz boczny p.w. św. Mikołaja – z około 1640 roku. 7. Ołtarz boczny p.w. św. Marcina – z około 1647 roku. 8. Ołtarz boczny p.w. św. Augustyna – po roku 1640. Przy pierwszym półfilarze i filarach prawej nawy – południowej usytuowane są kolejno: 9. Ołtarz boczny dziekana kapituły p.w. św. Mateusza – z około 1640 roku. 10. Ołtarz boczny p.w. Karola Boromeusza – z 1640 roku. 11. Ołtarz boczny św. Tomasza – z drugiej ćwierci XVII wieku. 12. Ołtarz boczny p.w. św. Krzyża – przed 1639 roku. 13. Ołtarz boczny p.w. św. Judy Tadeusza i Szymona – z końca XVII wieku. 14. Ołtarz boczny p.w. „Matki Boskiej i Św. Jana Chrzciciela” – po 1650 roku. 15. Ołtarz boczny p.w. św. Bartłomieja – z 1632 roku. 16. Ołtarz boczny p.w. „Św. Wawrzyńca” – z lat 1667–1679. Zwieńczeniem kolumnady ołtarzy jest obecny ołtarz główny barokowy, usytuowany przy wschodniej ścianie prezbiterium. Pochodzi z lat 1748–1950, wykonany według projektu Franciszka Placidiego z czarnego, białego i różowego marmuru, fundowany przez biskupa Adama Grabowskiego. Ołtarz wysoki, przesłaniający całą ścianę prezbiterialną, architektoniczny, jednokondygnacyjny ze zwieńczeniem i z bliźniaczymi ołtarzykami po bokach, dostawionymi po 1838 roku, z nastawami w kształcie ram wypełnionych relikwiarzami wykonanymi przez rzeźbiarza z Braniewa. Na wysokości całej kondygnacji w centrum duży obraz „Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny” Stefana Torelliego z 1751 roku, ujęty skośnie ustawionymi pilastrami i parami kolumn na zdwojonych cokołach, dźwigających eliptyczne w rzucie odcinki belkowania. Zwieńczony trójkątnym, wygiętym naczółkiem z kulą i płomienistym wazonem. W zwieńczeniu obraz „Męczeństwo św. Andrzeja” Stefana Torelliego. Na belkowaniu ołtarza głównego i przy bocznych – rzeźby aniołów. Mensa rokokowa z ok. 1770 roku. W latach 1989–1991 ołtarz główny został poddany gruntownej konserwacji ze środków diecezji warmińskiej. Ołtarze kanonickie i ołtarz główny wieńcem okalają wystawiony na środku katedry, przed łukiem tęczowym, ołtarz zwany ołtarzem wczesnej mszy (ołtarz primarii). Pod tą nazwą wymieniany był w roku 1605. Wielokrotnie przebudowywany. Prawdopodobnie jeszcze w XIX wieku miał formę konfesji wzorowanej

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARI PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

na konfesji św. Piotra z watykańskiej bazyliki, czy też konfesji św. Stanisława z katedry wawelskiej. Świadectwem takiego rozwiązania architektonicznego jest obraz gdańskiego malarza Jana Karola Schultza (1835) „Udzielenie sakry biskupiej księciu Józefowi von Hohenzollem-Hechingenowi przez biskupa sufragana Andrzeja Stanisława von Hattena”. Wydarzenie to miało miejsce 9 czerwca 1818 roku. Ostatni raz przebudowano ołtarz prymarii w roku 1909 – uzyskał wówczas neogotycki styl, wykonany został według projektu Caspara Clemensa Pickela z Düsseldorfu. Mensa ołtarzowa wyłożona została czarnymi płytami marmurowymi. W części środkowej antepedium wkomponowana jest mozaika autorstwa Salviattiego z Wenecji. Stefan Torelli, urodzony w Bolonii w 1712 roku, karierę rozpoczął w Bolonii, a następnie w Wenecji. Od 1750 roku przebywał w Dreźnie na dworze elektora Fryderyka Augusta II – późniejszego króla Polski Augusta III Sasa. W roku 1762 został profesorem Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, gdzie zmarł w 1780 roku. Wokół ołtarza znajduje się tralkowa, marmurowa balustrada z poprzedniego ołtarza, barokowa, z około 1720 roku, wykonana według projektu Kaspra Bażanki z Krakowa, z mosiężnymi herbami Piława biskupa Teodora Potockiego. Obecnie właśnie przy tym ołtarzu celebryje się codzienną Eucharystię. Takie umiejscowienie dobrze wpisało się w reformę liturgiczną Kościoła katolickiego, która nastąpiła po Soborze Watykańskim II. Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego określa: „Ołtarz winien być zbudowany w oddaleniu od ściany, aby łatwo można było obchodzić go dookoła i celebrować przy nim w stronę ludu. Wypada go tak umieścić wszędzie, gdzie to jest możliwe. Ołtarz powinien być ustawiony w takim miejscu, by rzeczywiście stanowił ośrodek, ku któremu spontanicznie zwracać się będzie uwaga całego zgromadzenia wiernych. Z zasady winien to być ołtarz stały i poświęcony”. Ołtarz prymarii spełnia zadanie ołtarza posoborowego i dziś jednoznacznie komunikuje, że dla kultu katolickiego celebrycja Mszy świętej ma znaczenie zasadnicze. Sobór Watykański II określił, że Ofiara eucharystyczna jest „źródłem i zarazem szczytem całego życia chrześcijańskiego”.

Zupełnie wyjątkowy dialog odbywa się pomiędzy odbiorcą a dziełem sztuki, jakim jest późnogotycki poliptyk szafiasty z 1504 roku. Jest to dawny ołtarz główny katedry, wykonany został w Toruniu, fundowany przez biskupa Łukasza Watzenrodego (1489–1512), wuja kanonika Mikołaja Kopernika. Stajemy przed tym ołtarzem podobnie jak kanonik Mikołaj Kopernik i podziwiamy pośrodku szafy ołtarzowej figurę Najświętszej Maryi Panny w typie dziewicy apokaliptycznej, która czule trzyma na rękach Dziecię Jezus jednocześnie podając Zbawiciela człowiekowi. Źródła do ikonografii odnajdujemy w tekście Apokalipsy św. Jana 12, 1–18. Poliptyk fromborski jest wybitnym przykładem późnogotyckiej sztuki rzeźbiarskiej i malarskiej. Ten typ ołtarza wieloskrzydłowego składa się z szafy środkowej oraz czterech ruchomych skrzydeł bocznych, ozdobionych płaskorzeźbami i obrazami. Pod baldachimami postacie czterech Ojców Kościoła, które są umieszczone po obu stronach figury Matki Bożej w dwóch kondygnacjach: po lewej św. Grzegorz i św. Augustyn, po prawej św. Hieronim i św. Ambroży. Pierwsza para skrzydeł szafy na awersie ma płaskorzeźbione sceny z życia Maryi i dzieciństwa Chrystusa. Do dziś zachowała się w stanie uszkodzonym scena „Zwiastowanie” (w kwaterze 1) i „Pokłon Trzech Króli” (w kwaterze 4), oraz

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

szczątkowo „Nawiedzenie” (2) i „Wniebowzięcie” (6). Całkowicie brak rzeźb w scenach „Bożego Narodzenia” (3) i „Ofiarowania w świątyni” (5). Rzeźbiony fragment kwatery ze sceną „Narodzenia” znajduje się obecnie w zbiorach Ostpreussischen Landesmuseum w Lüneburgu. Po zamknięciu pierwszej pary skrzydeł możemy oglądać osiem malowanych scen pasyjnych umieszczonych po cztery w każdym rzędzie: „Modlitwa w Ogrójcu”, „Pojmanie”, „Chrystus przed Annaszem”, „Chrystus przed Kajfaszem”, „Biczowanie”, „Ciemniem koronowanie”, „Ecce Homo”, „Umywanie rąk przez Piłata”. Po zamknięciu drugiej pary skrzydeł ukazują się cztery ostatnie sceny z Pasji: „Niesienie krzyża”, „Ukrzyżowanie”, „Opłakiwanie”, „Złożenie do grobu”. Większość z namalowanych scen wzorowana była na grafikach Marcina Schongauera. Właśnie ten cykl obrazów Męki Chrystusa przemawia do widza w sposób wyjątkowy. Ukazuje średniowieczny model świata, wyrażony poprzez zobrazowanie ciała ludzkiego. Ciało ludzkie łączy się z tajemnicą wszechświata, ale też wyraża wnętrze, emocje oraz charakter jego posiadacza, bowiem cielesność to ukonkretniony duch i właśnie ciało staje się jedną z „konstrukcji”, za pomocą której obrazowano grzech, zło i wykluczenie. Niedoskonałość fizyczną, cielesne odchylenie od normy wiązano z oznakami grzechu, niegodziwością i bezbożnością. Czyste i doskonałe ciało kojarzono z czystym i doskonałym charakterem, natomiast grzech i niedoskonałość fizyczna stanowiły spójną całość. Choroba fizyczna i łącząca się z nią często brzydota dotyczyły grzesznika, złoczyńcę. Takie powiązania znalazły swoje odzwierciedlenie w sztuce, szczególnie zaś w scenach pasyjnych, w których oprawcy Chrystusa noszą piętno turpizmu, okaleczenia i różnorodnych schorzeń. Dotykają ich choroby dermatologiczne i wenerologiczne, a także zaburzenia wzrostu. Wpatrując się w sceny pasyjne ołtarza fromborskiego odkrywamy cały realizm świata, w którym jest miejsce na chorobę, deformację, grzech, ale też jest miejsce na piękno, doskonałość i porządek reprezentowane przez figurę Chrystusa. Tak oto przed nami otwiera się przestrzeń świata, gdzie spotykamy zarówno grzeszników, jak i pięknych, dobrych, pojednanych z Bogiem, naśladowujących Chrystusa. W predelli stoją cztery hermy relikwiarzowe: św. Małgorzaty, św. Barbary, św. Doroty i św. Katarzyny. Mensę ołtarzową osłania antependium z blachy srebrnej, trybowanej w motywy roślinne. W roku 1945 to bezcenne dzieło pomorskiej plastyki średniowiecznej zostało bardzo zniszczone. Poliptyk konserwowany był po raz pierwszy po wojnie w latach 1956–1959 w toruńskich pracowniach konserwacji zabytków. Ponowne prace restauracyjne prowadzono z przerwami od początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku w pracowniach konserwacji zabytków w Gdańsku. Poliptyk został poddany konserwacji w latach 1992–1995 ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Totalizatora Sportowego oraz Towarzystwa Przyjaciół Fromborka.

Kaplica Zbawiciela odkrywa przed nami przestrzeń sakralną różną od tej w nawie katedry. Kaplica z programem ikonograficznym i ołtarzem wypełnionym relikwiami świętych jest odpowiedzią Kościoła katolickiego na reformację. Sztuka sakralna baroku realizowana w przestrzeni świątyni katolickich z programem ikonograficznym o świętych i przepięknymi oprawami relikwiarzy jasno wyrażała prawdy wiary kontestowane przez reformację: kult świętych i cześć oddawaną relikwiom. Kaplica Zbawiciela, wzniesiona w latach 1732–1735,

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

ufundowana została przez biskupa warmińskiego Krzysztofa Andrzeja Szembeka. Po roku 1740 stała się miejscem pochówku fundatora. Kamień węgielny pod budowę kaplicy położony został przez biskupa sufragana Michała Łaszowskiego w roku 1732. Po dwóch latach do gotowego już wnętrza uroczyście zostały wniesione relikwie świętych. Konsekracja kaplicy nastąpiła w roku 1735. Kaplica barokowa, murowana i otynkowana, zbudowana została przy drugim od strony zachodniej przęśle nawy południowej. W podziemiu kaplicy znajduje się krypta. Polichromia wnętrza kaplicy jest późnobarokowa, iluzjonistyczna. Wykonana została po roku 1735 przez Macieja Meyera z Lidzbarka Warmińskiego. Pilastry, fryzy i płyciny ścian pokrywa polichromia dekoracyjna w formie marmoryzacji i regencyjnej ornamentyki. Między pilastrami znajdują się malowane popiersia świętych, których relikwie umieszczone są w kaplicy. W przyłęczach wnek widnieją namalowane personifikacje cnót teologicznych. Od strony wewnętrznej, nad wejściem do kaplicy znajduje się namalowane „Widzenie św. Teodora z Amazji”. W kopule przedstawiono adorację Trójcy Świętej przez Wszystkich Świętych i starotestamentowe postacie. Iluzjonistyczny portal, widniejący od strony nawy, namalowany został po roku 1735 przez warmińskiego malarza – Rogawskiego. Architektoniczna kompozycja portalu zawiera również personifikację Męczeństwa i Wiary oraz monogram Chrystusa z aniołkami i Okiem Opatrzności. Portal ten częściowo przemalowany został w drugiej połowie XIX wieku. Znajdujący się w kaplicy ołtarz, wypełniający południową wnekę ścienną, wykonany został w drugiej ćwierci wieku XVIII. W retabulum umieszczono obraz przedstawiający Chrystusa Zwycięskiego, adorowanego przez Wszystkich Świętych z patronami biskupa Szembeka na pierwszym planie. W ramie obrazu znajdują się szkatuły z relikwiami. Na sarkofagowej mense ołtarzowej umieszczono wielki relikwiarz w formie trumny. Ołtarz wymagał pilnej konserwacji – została ona przeprowadzona w roku 2012. Zdobienia relikwiarzy wykonał ze srebra olsztyński złotnik Jan Krzysztof Geese. Tego samego artysty jest również dwadzieścia innych relikwiarzy ołtarzowych o różnym kształcie, drewnianych, dekorowanych srebrnymi repusowanymi blachami i z regencyjną ornamentyką, wykonanych w latach 1730–1738. Kolejnym złotnikiem, który wykonywał oprawy do relikwiarzy umieszczonych w kaplicy, był pochodzący z Królewca Samuel Grewe, działający w latach 1712–1750/31. Znajdujące się w kaplicy dwie barokowe ławy z roku 1740 zostały w późniejszych latach XVIII wieku nieco przerobione przez elbląskiego stolarza Lindenburga. Kolejnej ich naprawy dokonano w wieku XIX. Polichromię ław wykonał Rogawski w roku 1741. Są to ławy dwurzędowe z przedpiersiami podzielonymi profilowanymi płycinami, z intarsjowaną na nich gwiazdą. Prawdziwą ozdobą kaplicy jest późnobarokowa krata portalowa. Jest ona dwuskrzydłowa, z naświetłem, kuta plastycznie z żelaza, z ramami zdobionymi nakładanymi rozetkami i polami wypełnionymi bujną wicią akantową. W naświetlu kraty widnieje ażurowy herb własny biskupa Krzysztofa Szembeka z jego inicjałami. Krata wykonana została w roku 1732 przez Jana i Krzysztofa Schwartzów z Reszla i malowana oraz pozłoczona przez Rogawskiego. Poddana konserwacji w roku 2014 odzyskała blask i kolor. Do roku 1996 okna oszklone były witrażami z warsztatu Adalberta Rednera z Wrocławia, wykonanymi w roku 1877. Kaplica remontowana była w latach 1901, 1950, 1982 i 1995. Remont w roku 1982 polegał na nowym pokryciu blachą

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

kopuły kaplicy, natomiast w roku 1995 naprawiono i trwale pomalowano jej elewację. W latach 2010–2014 trwały kolejne prace konserwatorskie. Ich celem było zatrzymanie procesów niszczenia cennego obiektu oraz przywrócenie pierwotnej koncepcji artystycznej wystrojowi kaplicy. Ze względu na duży zakres i stopień trudności prace we wnętrzu kaplicy podzielono na cztery etapy. Rozpoczęto od konserwacji ściany wschodniej (2011), następnie południowej (2012), gdzie powstały ewidentne uszkodzenia tynków z polichromią oraz widoczne z dołu ubytki gzymsów. Podczas wykonywania prac przy konserwacji ścian z bliskiej odległości można było zauważyć, jak wielkie są zniszczenia dekoracji malarskiej kopuły, która wcześniej, z perspektywy posadzki, wydawała się być zachowana w niezłym stanie. Konserwację polichromii kopuły zaplanowano na rok 2013. Było to największe wyzwanie, wymagało wielu przygotowań, począwszy od ustawienia rusztowania po punktowanie ubytków. Prace rozpoczęto od dezynfekcji powierzchni w wielu miejscach porażonej przez pleśnie. Stwierdzono bardzo zły stan zachowania podłoża malowideł, czyli tynków. Odspojenia tynku obejmowały znaczne powierzchnie kopuły. W 2013 roku przeprowadzono konserwację ściany północnej kaplicy z malowidłem przedstawiającym „Widzenie św. Teodora z Amazji”. Był to ostatni moment na ratowanie tego malowidła. Odspojenia tynku od podłoża występowały na ponad połowie powierzchni i malowidło mogło w każdej chwili spaść. W trakcie prac znaleziono fragment profilowanych ceglanych ościeży dawnego gotyckiego portalu południowego. Jest on eksponowany w niewielkiej wnęce. Wykonanie prac w latach 2010–2014 było możliwe dzięki finansowemu wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Urzędu Marszałkowskiego. Arcybiskup Wojciech Ziemba, metropolita warmiński, 3 października 2014 roku, z okazji dwudziestej rocznicy wpisania Wzgórza Katedralnego na listę pomników historii, dokonał otwarcia i poświęcenia Kaplicy Zbawiciela po konserwacji. Ołtarze, obrazy ze scenami biblijnymi, święci i aniołowie zatrzymani w rzeźbie wyrażają przestrzeń sacrum, przestrzeń wiary. W lepszym zrozumieniu tej przestrzeni pomaga nam teologia ikony. „Chrystus Pantokrator”, „Maryja – Theotokos” czy „Święci” uczestniczą w liturgii, stanowiąc symboliczne uobecnienie tego, kogo przedstawiają. Kiedy w kościele zakończy się celebrowanie Misterium Eucharystii i przebrzmia chóralskie śpiewy, a ludzie odejdą do swych domów, wówczas w przestrzeni sakralnej nadal trwa liturgia – ta wieczysta. Jej szafarzami są wtedy święte postaci. Ikony – święte postaci kontynuują niejako liturgię, a światło witraży rozświetla tajemnicę Boga. Ucieleśnia się wówczas harmonia wiary i sztuki, droga piękna, na którą wchodzi człowiek.

Tradycja, kultura, nauka

Śladem po wybitnych mieszkańcach Wzgórza Katedralnego są epitafia nagrobne kanoników warmińskich umieszczona w katedrze. Najcenniejsze w formie tonda epitafium kanonika Bartłomieja Boreschowa pochodzi z drugiej połowy XV wieku. Nowy pałac biskupi, kanonie, ogrody, herby rozmieszczone na ołtarzach kanonickich i zapisy fundacyjne w predellach odkrywają przed nami całe bogactwo kultury, wykształcenia i otwartości biskupów warmińskich i kanoników fromborskich na nowe prądy myślowe, na sztukę sakralną. W ich gronie odnajdujemy mecenasów sztuki. Możemy wejść w dialog z

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

całym bogactwem osób, historii, przestrzeni kulturowej polskiej, pruskiej, włoskiej. W drugiej połowie XVI wieku Kapituła Fromborska była zorganizowana na wzór Kapituły Miśnieńskiej. Kolegium fromborskie wyposażone zostało w 16 prebend, w tym pięć prałatur: prepozyta, dziekana, kustosza, kantora i scholastyka. Powołana do wspólnych modlitw w katedrze Kapituła Fromborska nosiła cechy korporacji mającej prawo dysponowania własnym majątkiem, decydowania o swoim składzie i strukturze oraz wyboru ordynariusza, a w razie jego nieobecności lub wakansu (sede vacante) przejmowała pełnię władzy (in temporalibus et spiritualibus) w diecezji. Kapituła Fromborska miała zdecydowanie patrycjuszowski charakter i to różniło ją zasadniczo od szlacheckiego oblicza kapituł polskich. Kolejnym ważnym czynnikiem integrującym korporację fromborską i różniącym ją od innych był uniwersytecki poziom edukacji jej członków. Kolegium warmińskie uchodziło w Prusach za skupisko ludzi dobrze wykształconych. Wielu kształciło się na zagranicznych uniwersytetach. Zdobywanie stopni naukowych przez kanoników gwarantowały statuty kapitulne. Byli zobowiązani do odbycia co najmniej trzyletnich studiów. Statuty Mikołaja Tungena z około 1480 roku precyzowały kierunki studiów: medycynę, teologię i prawo, a więc wskazywały na zapotrzebowanie tego rodzaju specjalistów. Kolejne statuty biskupa Maurycego Ferbera z 1532 roku preferowały teologię, co zapewne miało związek z reformacją, i przypominały o obowiązku odbycia trzyletnich studiów przez każdego, kto nie ukończył czterdziestego roku życia. Osiem lat później (29 marca 1540 roku) Jan Dantyszek zarządził, by nowo obranego kanonika nie dopuszczano do korzystania z prebendy, jeśli nie przedstawi dyplomu ukończenia studiów uniwersyteckich. Kanonicy zdobywali wykształcenie w Bolonii, Pradze, Krakowie, mniej atrakcyjne kierunki to Wiedeń, Paryż, Padwa, jeszcze rzadziej kanonicy studiowali w Ferrarze, Orleanie, Rostocku, Witteneberdze czy Lovanium, Oxfordzie, Perugii i Sienie, sporadycznie odwiedzano też Avignon, Erfurt, Greifswald, Heidelberg, Ingolstadt i Montpellier. Większość kanoników poprzestawała na zdobyciu stopnia magistra sztuk wyzwolonych, ale wielu legitymowało się dowodnie doktoratem dekretów, doktoratem obojga praw. Zdobyte stopnie naukowe pozwalały na pełnienie różnorodnych funkcji w Stolicy Apostolskiej, a nawet w Sądzie Papieskim (w Rocie Rzymskiej). Kanonicy fromborscy występowali na soborach, najpewniej z racji doskonałej znajomości prawa, reprezentowali interesy Warmii oraz innych biskupstw pruskich, a nawet zakonu krzyżackiego. Kanonicy odbywali podróże dyplomatyczne na dwory panujących lub na sobory powszechne: w Pizie (1409), Konstancji (1414–1418), Bazylei (1431–1449), Ferrarze (1438), Florencji (1439), Rzymie (1442–1445), gdzie omawiano sprawę reformy Kościoła, koncyliaryzmu, polsko-krzyżackiego konfliktu czy unii z Kościołem prawosławnym. Na przykład na soborze w Konstancji obecnych było aż pięciu kanoników warmińskich: Jan Abezier, Kaspar Schuwenpflug, Franciszek Kuhschmalz, Jan Namslau i Jakub Rymer. Szczególnego znaczenia nabierają prywatne biblioteki kanoników. Gromadzone księgozbiory w trakcie studiów oraz w latach pełnej aktywności na Warmii wyrażają ducha czasu, a także stanowią cenne źródło badań nad przenikaniem myśli naukowej, prądów kulturowych i recepcji poszczególnych autorów. Niestety, wiele z nich bezpowrotnie utracono. Poezja, literatura, muzyka były w kręgu zainteresowań kanoników zgodnie z obyczajem humanistów w XVI wieku. W ciągu kolejnych lat działalności Kapituła

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARI PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

Fromborska wywierała wpływ na życie intelektualne i kulturowe Warmii. Duchowieństwo warmińskie, a szczególnie członkowie Kapituły Katedralnej, pełnili funkcje przewodników intelektualnych i społecznych wśród miejscowej ludności. W diecezji warmińskiej księża byli profesorami Liceum Hosianum, a później Akademii Braniewskiej. Pracowali też w innych ośrodkach kształcenia, tworzyli biblioteki, zakładali stowarzyszenia, często publikowali swoje rozprawy naukowe i teksty publicystyczne. Od XVI do XVIII stulecia wykładawcami w Seminarium Duchownym i Alumnacie Papieskim w Braniewie oraz w gimnazjach byli jezuita. Dopiero po kasacji zakonu w zaborze pruskim w 1800 roku obowiązki te przejęli księża diecezjalni i odtąd to wyłącznie oni prowadzili zajęcia zarówno w Liceum Hosianum, jak i w innych ośrodkach szkolnych. Spośród kanoników początkowo wykładawcami byli: Józef Neumann (1826–1836, dogmatyka), Antoni Eichhorn (1838–1872, początkowo Pismo Święte, a później historia Kościoła i prawo kanoniczne), Michał Józef Krüger (1843–1864, teologia). Mieli za sobą studia akademickie na uniwersytetach i uważani byli za bardzo zdolnych kapłanów. Dziś także Kapitułę Warmińską charakteryzuje wysoki poziom wykształcenia duchownych. Na dwunastu kanoników rzeczywistych czterech uzyskało tytuł profesora zwyczajnego, trzech – doktora habilitowanego, czterech – doktora i jeden – magistra. Znaczący wpływ na powstanie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w roku 1999 miał prepozyt kapituły biskup Jacek Jezierski, ówczesny biskup pomocniczy warmiński, a dziś biskup elbląski.

Kanonik Mikołaj Kopernik

Harmonię wiedzy i wiary najpełniej ukazuje życie i praca naukowa kanonika Mikołaja Kopernika, który zapewnił sobie trwałe miejsce w świecie nauki europejskiej. Mikołaj Kopernik urodził się 19 lutego 1473 roku w rodzinie bogatego kupca toruńskiego Mikołaja Kopernika i jego żony Barbary z domu Watzenrode. Ochrzczono go w pobliskim kościele parafialnym św. Jana; po ojcu otrzymał imię Mikołaj. Pierwsza wzmianka o przyszłym astronomie pochodzi dopiero z roku 1491 i znajduje się w metryce uniwersytetu krakowskiego. Brzmi ona dosłownie: „Nicolaus Nicolai de Thorunii solvit totum”, co znaczy: „Mikołaj syn Mikołaja z Torunia opłacił wszystko”. Na marginesie innym charakterem dopisano: „Copernicus”. Ten zapis dotyczył uiszczenia kwoty wpisowej na uniwersytet. Słynny astronom spędził dwie trzecie swego dojrzałego życia we Fromborku w cieniu katedry, gdzie pełnił funkcję kanonika. Tu obserwował gwiazdy i oddawał się zawitym obliczeniom astronomicznym, próbując uporać się z niekonsekwencjami ptolemejskiej (geocentrycznej) interpretacji ruchu ciał niebieskich. Był w środowisku uczonych europejskich ceniony, zwłaszcza jako matematyk i astronom. Wielkie dzieło jego życia, rozprawa „De revolutionibus”, pojawiła się w wersji drukowanej w marcu 1543 roku, niedługo przed jego śmiercią, która nastąpiła wiosną tego samego roku, prawdopodobnie 21 maja. Nie wiemy, czy księgę zdołał ujrzeć w całości. Od ponad dwustu lat z przerwami trwały próby odnalezienia grobu Mikołaja Kopernika wewnątrz katedry we Fromborku. Jerzy Sikorski z Olsztyna już w 1970 roku gotów był wskazać miejsce grobu Kopernika, odkrył bowiem zależność pomiędzy miejscem (precedencją) w kapitule a ołtarzem kanonickim, a

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

także ustalił, że kanoników grzebano przy ich ołtarzu. Mikołaj Kopernik był przez 46 lat członkiem Kapituły Fromborskiej i miał stale ten sam ołtarz, czwarty w prawym rzędzie licząc od ołtarza głównego, w pobliżu bocznego wejścia do katedry. Od 1480 roku istniała, przynajmniej do początku XIX wieku, ciągłość w posiadaniu kanonikatów i ołtarzy. W roku 2004 z inicjatywy dr. Jacka Jezierskiego, biskupa pomocniczego archidiecezji warmińskiej i prepozyta Kapituły Katedralnej we Fromborku, Instytut Antropologii i Archeologii Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora, pod kierownictwem prof. dr. hab. Jerzego Gąskowskiego, rozpoczął poszukiwania grobu Mikołaja Kopernika w pobliżu czwartego filara nawy południowej, licząc od prezbiterium. W dniach od 16 do 31 sierpnia 2004 roku prowadzono prace badawcze na powierzchni 10 m². Badania wspomogła finansowo Fundacja Archeologiczna im. prof. Konrada Jażdżewskiego z Łodzi. Badania archeologiczne prowadzili, pod kierownictwem prof. Gąskowskiego, mgr Beata Jurkiewicz – kierownik Zakładu Badań Archeologicznych Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora, mgr Jakub Affelski z tego Zakładu oraz mgr Grzegorz Mutzolf z Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. W badaniach zastosowano najnowocześniejsze metody prospekcji i dokumentacji. Cała powierzchnia posadzki katedry została prześwietlona profilowaniem georadarowym przez Przedsiębiorstwo Badań Geofizycznych w Warszawie i zespół mgr. inż. Mirosława Musiatewicza. Dzięki temu uzyskano obraz zarysu wszystkich wykopów ziemnych, które znajdują się pod posadzką katedry. Badania antropologiczne prowadził prof. dr. hab. Karol Piasecki z Uniwersytetu Szczecińskiego i Warszawskiego. W sierpniu 2005 roku badania prowadzono na powierzchni 22 m² – wówczas odkryto łącznie trzynaście grobów. Na niewielkiej powierzchni wystąpiło znaczne ich zagęszczenie, a w kilku przypadkach nowsze pochówki uszkodziły wcześniejsze, znajdujące się w tym miejscu. Szczególne zainteresowanie naukowców wzbudził grób nr 13/05. Był najbardziej zniszczony, udało się określić zaledwie jego lokalizację w wykopie i zarys trumny. Zachowała się czaszka, jednak bez żuchwy, której nadaremno poszukiwano w pobliżu. Ze szkieletu pozostały luźno rozsypane kości, które odnajdowano wcześniej w różnych wkopach grobowych. Czaszka wskazywała na wiek zmarłego, mieszczący się w przedziale 60–70 lat, była więc najstarsza ze znalezionych w drugim sezonie badawczym. Ona też została skierowana do dalszych, specjalistycznych studiów, które miały na celu doprowadzenie do rekonstrukcji wyglądu głowy i twarzy zmarłego. Czaszka nr 13/05 po wstępnym zbadaniu i opisanu przez prof. Karola Piaseckiego, została przekazana do Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego Komendy Głównej Policji w Warszawie, celem dokonania rekonstrukcji wyglądu twarzy zmarłego. Zadania tego podjął się inspektor mgr Dariusz Zajdel. Nie został on wtajemniczony w domniemaną tożsamość zmarłego właściciela rekonstruowanej twarzy, by uniknąć zasugerowania się tą hipotezą. Zadanie było szczególnie trudne i odpowiedzialne. Zachowały się realistyczne portrety wielkiego astronoma, które mogły służyć jako materiał porównawczy. Ważną sprawą jest widoczna na czaszce nad prawym oczodołem podwójna pionowa szrama – zapewne ślad rany ciętej. Autoportret zdradza podobną nieprawidłowość w widoku lewej brwi, która na niewielkim odcinku wydaje się być w zaniku. Zarówno na zachowanych portretach, jak i na badanej czaszce widoczna jest deformacja nosa

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

odchylonego w lewą stronę, co musiało być spowodowane urazem doznany w wieku 7–12 lat, który następnie doprowadził do czytelnego odkształcenia symetrii czaszki. Prof. Jerzy Gąsowski i prof. Karol Piasecki, po rozpatrzeniu wszystkich okoliczności, przyjęli, że badana czaszka, z bardzo wysokim prawdopodobieństwem, jest czaszką Mikołaja Kopernika. Pewniejszą i bardziej przekonującą metodą identyfikacji byłoby badanie kodu genetycznego DNA. W tym wypadku należało odszukać zmarłych lub żywych krewnych Mikołaja Kopernika, dla pobrania od nich próbek do analizy DNA. Zarówno Mikołaj Kopernik, jak i jego brat Andrzej (także kanonik we Fromborku) jako duchowni katoliccy nie pozostawili po sobie potomstwa. Najbliższym krewnym obu był brat ich matki, biskup warmiński Łukasz Watzenrode. Należało wszcząć nowy program badawczy dla odzyskania grobu biskupa Watzenrodego lub innych żywych lub martwych potomków linii żeńskiej, wiodącej od matki lub ciotki astronoma. W roku 2006 badania otrzymały pomoc finansową ze strony Fundacji Bankowej im. Leopolda Kronenberga – City Bank Handlowy. Umożliwiły one wyjście z programem badawczym poza krąg Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztoro oraz sfinansowanie kosztownych studiów i analiz również w dziedzinie nauk ścisłych w ciągu dwóch lat. Badania dotyczyły w pierwszym rzędzie uzyskania kodu genetycznego DNA z czaszki i kości długich pochówku nr 13/05, odkrytego w 2005 roku w archikatedrze fromborskiej. Analizy przeprowadzone zostały w Muzeum i Instytucie Zoologii PAN w Warszawie pod kierownictwem prof. dr. hab. Wiesława Bogdanowicza oraz w Instytucie Ekspertyz Sądowych w Krakowie przez dr. Andrzeja Branickiego oraz dr. Tomasza Kupca. Ponadto Instytut Zoologii PAN wykonał trójwymiarowy wirtualny model czaszki z grobu nr 13/05, dla potrzeb ewentualnych dalszych badań antropologicznych. Nowy wątek badań pojawił się w październiku 2006 roku na terenie Szwecji. Wiadomo, w zbiorach biblioteki uniwersyteckiej w Uppsali znajduje się księgozbiór Mikołaja Kopernika wywieziony do Szwecji jako łup wojenny podczas wojen szwedzkich w połowie XVII wieku. Doc. dr Marie Allen – dyrektor Instytutu Genetyki i Patologii przy Uniwersytecie Uppsalskim podjęła się próby odczytania kodu genetycznego z zachowanego odręcznego listu Mikołaja Kopernika. Jednakże okazało się, że materiał z listu kanonika Kopernika, wklejonego do drugiego wydania „De revolutionibus”, okazał się niewystarczający, podważono autentyczność listu. Profesor Göran Henriksson zasugerował, żeby szukać materiału genetycznego w książkach, z których korzystał Mikołaj Kopernik czyniąc notatki na marginesach. Jako reprezentatywne uznano dzieło niemieckiego astronoma i matematyka Johanna Stöfflera pt. „Calendarium Romanum Magnum” z 1518 roku, znajdujące się obecnie w bibliotece Muzeum Gustavianum. W trakcie poszukiwań okazało się, że jedyne nadające się do analizy ślady to włosy, które mogły pochodzić z głowy wielkiego astronoma. Było to trudne wyzwanie badawcze i ważny eksperyment naukowy, który na szczęście doprowadził do oczekiwanych rezultatów. Z dziesięciu odnalezionych włosów, dwa wykazały identyczny kod genetyczny DNA do uzyskanego z kości grobu nr 13/05 we Fromborku. Tym samym tożsamość szczątków Mikołaja Kopernika została w pełni potwierdzona. W dniu 22 maja 2010 roku w ramach obchodów 750-lecia istnienia Warmińskiej Kapituły Katedralnej we Fromborku odbył się ponowny pogrzeb Mikołaja Kopernika.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

Harmonia dzieł sztuki sakralnej zgromadzonych w katedrze fromborskiej i świadectwo wiary chrześcijańskiej otwierają na dialog i poszukiwania wpływów innych ośrodków artystycznych na sztukę sakralną Warmii, ale przede wszystkim każe nam uświadomić sobie potencjał naukowy, otwartość na nowe idee mieszkańców Wzgórza Katedralnego dawniej i dziś. Wyjątkowa harmonia wiary, sztuki i intelektu zaprasza nie tylko do zwiedzania i podziwiania, ale cały czas inspiruje do dalszych prac badawczych i naukowych, czego przykładem są badania architektoniczne, analizy geologiczne i dendrochronologiczne z zastosowaniem najnowszych technik prowadzone od roku 2012 oraz podpisanie Deklaracji Fromborskiej.

Wzgórze Katedralne – pomnik historii – to świadek wiary, piękna historii sztuki oraz miejsce interdyscyplinarnych badań naukowych.

Wzgórze Katedralne we Fromborku – harmonia wiary, sztuki i intelektu. Sygnatariuszami Deklaracji Fromborskiej są: ks. dr Jacek Wojtkowski prof. Ewa Łuzyniecka Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej, wiceprezes PKN ICOMOS prof. Jadwiga W. Łukaszewicz wiceprezes PKN ICOMOS, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu prof. Ewa Roznerska-Świerczewska Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu dr Adam Szykiewicz Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska Uniwersytetu Wrocławskiego mgr Magdalena Udrysz Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska Uniwersytetu Wrocławskiego arch. Wojciech Wólkowski Wydział Architektury Politechniki

Deklaracja Fromborska

Zespół katedralny we Fromborku to wyjątkowy ośrodek kultu religijnego oraz miejsce wieloletniej pracy i pochówku Mikołaja Kopernika, jednego z największych uczonych nowożytnej Europy. Zabudowania Wzgórza Fromborskiego z dominującą gotycką katedrą są świadectwem wielokulturowości oraz bogactwa historii tego terenu i zaliczane są do najbardziej malowniczych oraz najlepiej zachowanych północnoeuropejskich zespołów krajobrazowych. Od połowy XIII wieku historia Wzgórza Katedralnego związana jest z historią archidiecezji warmińskiej oraz Warmińskiej Kapituły Katedralnej i wybitnymi postaciami biskupów warmińskich. Katedra stanowi cenny zabytek dziedzictwa historycznego i artystycznego tej części Europy. Zabytki sztuki złotniczej, rzeźby i malarstwa wybitnych artystów XVII i XVIII wieku są świadectwem silnych związków archidiecezji warmińskiej z najważniejszymi ośrodkami kulturotwórczymi Europy. Prowadzone na Wzgórzu dzieło odbudowy ze zniszczeń drugiej wojny światowej stanowi prawdziwy pomnik konserwatorstwa polskiego. W 1994 roku Zespół Katedralny został uznany za pomnik historii i wpisany na listę 25 najcenniejszych obiektów i zespołów zabytkowych w Polsce. Te wielostronne walory sprawiły, że w 2012 roku powołano Zespół do Badań Architektury Fromborskiego Wzgórza Katedralnego, w skład którego wchodzi pracownicy naukowcy, studenci i doktoranci polskich wyższych uczelni oraz pracownicy muzeów. Rozpoczęto także cykl spotkań o nazwie Forum Konserwatorskie,

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

zorganizowanych przez Komisję Historii Architektury Sakralnej i Komisję Kamienia Polskiego Komitetu Narodowego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków. Na pierwszym Forum Konserwatorskim we Fromborku dnia 24 sierpnia 2013 roku powstała Deklaracja Fromborska, która podkreśla wartości naukowe i zabytkowe oraz kulturowe tego miejsca. Sygnatariusze tej deklaracji zobowiązują się do wspierania dążeń właścicieli obiektu, a także władz lokalnych do pozyskania niezbędnych środków finansowych dla przeprowadzenia konserwacji i utrzymania architektury Fromborskiego Wzgórza Katedralnego.

Obronny zespół katedralny oprócz przestrzeni wykorzystywanej do celów religijnych wyposażonej w dzieła sztuki posiada także olbrzymie przestrzenie wcześniej nieużytkowego poddasza, którego zagospodarowanie umożliwi udostępnienie do zwiedzania zazwyczaj niedostępnych, ale bardzo interesujących przestrzeni, w których naturalnie zlokalizowane są zabytki techniki: oryginalna więźba dachowa katedry i urządzenia techniczne. "Historyczne drewniane konstrukcje dachowe współtworzą wartość całego zabytkowego obiektu architektonicznego – są z nim nierozzerwalnie związane i stanowią część jego historii. Poddasza, konstrukcje dachowe, to część budowli zabytkowej bardzo cenna pod względem naukowym i historycznym." Udostępnienie i przygotowanie ekspozycji na poddaszu katedry pozwoli znacznie rozszerzyć ofertę kulturalną oraz rozwiązać problemy związane z udostępnianiem zwiedzającym wnętrza sakralnego.

**I. OPIS DOTYCHCZASOWEJ DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ I
EDUKACYJNEJ**

1. Prezentacje i koncerty organowe

Dotychczasowa działalność kulturalna Archidiecezji Warmińskiej w katedrze fromborskiej polega na współorganizacji Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Organowej, który odbywa się we fromborskiej katedrze od 50-ciu lat. W niedziele lipca i sierpnia słuchacze mogą wysłuchać organowych recitali artystów z kraju i zagranicy oraz podziwiać niezwykle brzmienie instrumentu organowego, (którego prospekt pochodzi z XVII w.) a walory brzmieniowe plasują go w czołówce organów w Polsce.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

fol. barokowy prospekt organowy

2. Udostępnianie do zwiedzania nawy głównej i naw bocznych

W katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Andrzeja Apostoła szczególnie bogato reprezentowana jest sztuka baroku m.in. poprzez wspomniany prospekt organowy, ołtarze kanonickie, stalle, ołtarz główny, kaplicę Zbawiciela z wyposażeniem. Wyjątkowe są zabytki pamiętające czasy Mikołaja Kopernika - epitafium kanonika Boreschowa, krucyfiks, późnogotycki poliptyk fromborski z 1504 roku, a także płyty nagrobne, wśród których są zabytki średniowiecza i renesansu. W roku 2017 ukaże się opracowanie inskrypcji łacińskich na zachowanych w katedrze płytach nagrobnych. Zwiedzanie odbywa się indywidualnie lub z przewodnikiem. Turysta indywidualny często gubi się wśród wielości zabytków.

3. Wystawy czasowe w Muzeum Mikołaja Kopernika

W Muzeum Mikołaja Kopernika Archidiecezja Warmińska jest współorganizatorem wystaw czasowych. Obecnie prezentowana wystawa nosi nazwę: "Cóż jest świat... szachownica". Angelusy i demony w sztuce chrześcijańskiej i stanowi prezentację zabytków sakralnych z kościołów diecezji warmińskiej i elbląskiej. Wystawa inspirowana w tytule wierszem "Człowiek igrzysko Boże" Wacława Potockiego i wielowiekową ideą theatrum mundi ma w swoim zamyśle wykreować symboliczną szachownicę (świat), na której przy Boskim

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

zezwoleniu trwa gra wypełniona dobrem i złem. Człowiek nie jest jednak istotą osamotnioną, jego życie (gra) toczy się w ciągłym towarzystwie dwóch odwiecznych antagonistów anioła i diabła...

fol. fragment ekspozycji "Cóż jest świat?... Szachownica"

Realizacja projektu spowoduje dostępność wystaw współorganizowanych w Muzeum Mikołaja Kopernika dla osób niepełnosprawnych.

II. CELE I POTRZEBY ROZSZERZENIA DZIAŁALNOŚCI EDUKACYJNEJ I KULTURALNEJ

Problemy związane z udostępnianiem dziedzictwa kulturowego w katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Andrzeja Apostoła:

1. Brak oferty edukacyjnej dla pojawiającego się coraz częściej indywidualnego zwiedzającego, który chce zwiedzać we własnym tempie i według indywidualnych zainteresowań i nie tylko oglądać, ale również czerpać wiedzę o obiektach i historii.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

2. Brak przestrzeni pozwalającej na rozmowę i odpoczynek oraz przeprowadzenie angażujących działań edukacyjnych, spotkań, w tym miejsca na opowiadanie historii Zespołu Katedralnego.
3. Brak oferty o innym charakterze niż sakralny, która mogłaby poszerzyć grono osób korzystających z oferty.
4. Brak oferty dla dzieci i młodzieży, oczekującej interaktywności i nowoczesnych rozwiązań mobilnych, a także treści dostosowanych do wieku.
5. Brak udogodnień dla turystów zagranicznych.
6. Brak przestrzeni na stałą prezentację ważnych zbiorów: rzeźby sakralnej oraz przedmiotów należących do Skarbcza Fromborskiego.
7. Niska świadomość i tożsamość regionalna mieszkańców Fromborka i regionu.
8. Brak możliwości zaproponowania zwiedzającym oferty podczas nabożeństw (często niemożliwych do zaplanowania jak pogrzeby) oraz wydarzeń kulturalnych organizowanych w katedrze.

Celem realizacji projektu jest poszerzenie dotychczasowej oferty kulturalnej i wprowadzenie oferty edukacyjnej oraz skierowanie jej do nowych grup odbiorców:

1. dzieci i młodzieży (ta grupa chętnie korzysta z nowych technologii (smartfony), przede wszystkim dla niej zostaną przygotowane treści edukacyjne z wykorzystaniem rzeczywistości rozszerzonej, a także instalacja przedstawiająca dawnych rzemieślników, pokazująca ich przy pracy przy budowie katedry;
2. turystów zagranicznych, dla których zostaną przygotowane tłumaczenia oraz opisy eksponatów na nowych wystawach, ale także tych dotyczących samej katedry, jak i jej bogatego wyposażenia;
3. osób niepełnosprawnych ruchowo, dla których zostanie przygotowana możliwość wirtualnego zwiedzania przestrzeni z wykorzystaniem technologii VR, a także zostanie zamontowana winda w budynku pałacu Ferbera;
4. osób z innymi niepełnosprawnościami, których potrzeby zostaną uwzględnione przy przygotowywaniu opisów eksponatów i multimedialnych;
5. studentów (przygotowane zostaną dla nich zajęcia edukacyjne oraz spotkania "Historia czeka na odkrycie),
6. seniorów, którzy będą mogli skorzystać z udogodnień przygotowanych dla osób niepełnosprawnych;
7. rodzin z dziećmi, dla których zostaną przygotowane questy umożliwiające wspólne zwiedzanie przestrzeni i rozwiązywanie zagadek;
8. turystów polskich i zagranicznych, dla których zostanie przygotowany przewodnik multimedialny oraz nowe ścieżki zwiedzania.
9. Honorowych Obywateli Fromborka (przeszło 2.500 osób) i mieszkańców miasta, którzy będą uczestniczyć w przygotowaniu ekspozycji dotyczącej powojennej historii tego miejsca.

Celem projektu jest również maksymalne poszanowanie zabytkowych przestrzeni, a także

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

wykorzystanie nowoczesnych sposobów prezentacji zabytków poprzez aplikację multimedialną, stronę internetową oraz stanowisko VR.

**III. PLANOWANA DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNA I EDUKACYJNA
PO REALIZACJI PROJEKTU**

Projekt będzie tworzył nowe formy uczestnictwa w kulturze, przyczyniające się do budowania świadomości i edukacji kulturalnej, zapewniające wysoką jakość merytoryczną i szeroką gamę oferty kulturalno-edukacyjnej, kierowanej do szerokiego grona odbiorców. Oferta kulturalno - edukacyjna będzie przyczyniać się do wzrostu kompetencji kulturowych oraz wzrostu kreatywności społeczeństwa. Jakość merytoryczna programu realizowanego w Zespole Katedralnym będzie różnorodna i wzbogacona o nowe elementy. Pojawia się nowe formy uczestnictwa w kulturze, ekspozycje stałe, festiwal sztuki sakralnej, spotkania, zajęcia edukacyjne, warsztaty, plenery, obserwacje, quest. Przygotowana będzie oferta skierowana do nowych grup odbiorców, w szczególności młodzieży i dzieci, ale także do innych grup wymienionych w pkt.II i będzie przyczyniać się do budowania świadomości i edukacji kulturalnej, wzrostu kompetencji kulturowych oraz do wzrostu kreatywności społeczeństwa. Wprowadzone nowe elementy do oferty kulturalno-edukacyjnej będą stanowiły dostępny stałe program i wydarzenia realizowane cyklicznie. Realizacja projektu podniesie także poziom dotychczasowej działalności, zostaną wprowadzone nowoczesne rozwiązania informatyczne. Udział artystów, studentów, mieszkańców, organizacji pozarządowych, Festiwal Sztuki Sakralnej upowszechniający dobre wzorce oraz zastosowanie formuły konkursu przy organizacji jubileuszu Mikołaja Kopernika wpłynie znacząco na kreatywność społeczeństwa. Sprzyjać temu będzie też zastosowanie nowoczesnych narzędzi informatycznych.

W przypadku udostępniania przestrzeni katedry (nawy głównej i bocznych) konieczne jest stworzenie oferty edukacyjnej w oparciu narzędzia pozwalające zwiedzać katedrę turystom indywidualnym we własnym tempie i zgodnie z indywidualnymi preferencjami. Wielość zabytków i informacji o nich powoduje, że konieczne staje się zastosowanie rozwiązań informatycznych. Niezbędne jest również przygotowanie udogodnień dla turysty zagranicznego.

Informacje turystyczne o projekcie /wydarzeniach kulturalnych/eksponatach/ekspozycjach będą pełne i całkowicie przetłumaczone minimum na język angielski.

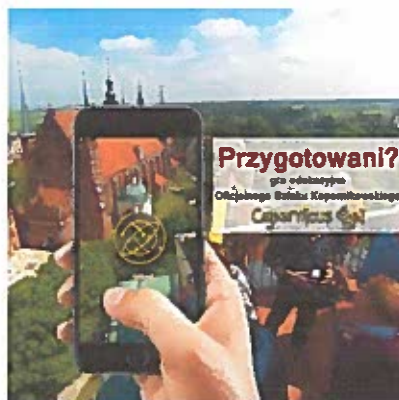
Katedra pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Andrzeja Apostoła będzie otwarta poza sezonem 6 dni w tygodniu, w sezonie od maja do września przez 7 dni w tygodniu.

1. MULTIMEDIALNY PRZEWODNIK

Zabytkowe wyposażenie katedry składa się przeszło 180 zabytków ruchomych, które

OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU

pozwalają na stworzenie różnorodnych propozycji zwiedzania katedry. Dzięki realizacji projektu zabytki w katedrze zostaną opisane w formie przystępnej dla zwiedzających (brakuje teraz takich opracowań) i przygotowany zostanie przewodnik po katedrze umożliwiający szczegółowe poznanie jej historii i wartości artystycznej samej budowli jak i zgromadzonych tu dzieł sztuki. Przygotowanie przewodników szczególnie zwiedzającym katedrę indywidualnie umożliwi aktywne zwiedzanie dostosowane do potrzeb zwiedzającego i pozwoli na uzyskanie dodatkowych informacji o elementach budzących największe zainteresowanie zwiedzającego. Wykorzystanie takiej formy przewodnika pozwoli na przekazanie treści edukacyjnych bez ingerencji w zabytkowe wnętrza (którą powodują np. tablice) wykorzystywane również na potrzeby kultu. Przewodnik będzie możliwy do pobrania na urządzenia mobilne oraz dostępny w wersji elektronicznej do wypożyczenia z urządzeniem. Dla osób, które nie posługują się smartfonami czy tabletami informacje o katedrze i jej zabytkach zostaną także przygotowane w wersji tradycyjnej. Przewodnik zostanie również wykonany w wersji angielskiej.

fol. przykład wykorzystania rozwiązań multimedialnych przy zwiedzaniu zabytków

2. ŚCIEŻKI TEMATYCZNE

Zostaną w ramach oferty edukacyjnej i kulturalnej zaproponowane nowe ścieżki zwiedzania dla różnych grup wiekowych w oparciu o zaplanowane ekspozycje i zajęcia edukacyjne:

A. Kanonik Mikołaj Kopernik

Najbardziej znaną postacią identyfikowaną z Fromborkiem jest Mikołaj Kopernik. Wielki astronom spędził w tym mieście prawie połowę swojego życia. Dzięki swojemu wujowi Łukaszowi Watzenrode - biskupowi warmińskiemu został kanonikiem Warmińskiej Kapituły Katedralnej. Astronomią zajmował się w wolnym od obowiązków czasie.

Jakie to były obowiązki Kopernika?

Gdzie mieszkał i gdzie obserwował niebo?

Do czego służyła kanonikowi wieża w warowni?

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

Które zabytki w katedrze pamiętają wielkiego uczonego?

Co oznacza trudny wyraz polihistor na przykładzie Kopernika.

Odpowiedzi na te pytania dostarczą przygotowane zajęcia edukacyjne.

Podczas zwiedzania według tej ścieżki zwiedzający dowiedzą się również: kiedy powstała Warmińska Kapituła Katedralna i kim są kanonicy, jakie były obowiązki kanoników w czasach Kopernika, gdzie znajdował się ołtarz, którym opiekował się Kopernik, jakie wyposażenie katedry pozostało z czasów Kopernika (poliptyk fromborski, krucyfiks w łuku tęczowym, epitafium kanonika Boreschowa, płyty nagrobne), co się stało z biblioteką Kopernika. Opowiedziana zostanie także historia poszukiwań grobu Mikołaja Kopernika i odpowiedź na pytanie dlaczego całe przedsięwzięcie powiodło się "o włos", rozwiane zostaną mity dotyczące obserwacji dokonywanych przez Kopernika z wieży oraz wskazane najbardziej prawdopodobne miejsce dokonywanych obserwacji astronomicznych przy kanonii, w której mieszkał Kopernik.

Zajęcia skierowane do uczniów klas szkoły podstawowej:

Temat : Mikołaj Kopernik kanonikiem

Cele

Uczeń:

1. Uważnie słucha i potrafi zrozumieć opowiadanie o Koperniku i Warmińskiej Kapitulie Katedralnej i jej zadaniach.
2. Poznaje postać Mikołaja Kopernika i jego zajęcia we Fromborku.
3. Poznaje miejsca we Fromborku związane z Mikołajem Kopernikiem i zabytki w katedrze z czasów Kopernika.
4. Potrafi szukać samodzielnie odpowiedzi na pytania: czy można było obserwować niebo z wieży Kopernika, co namalował Jan Matejko na podstawie własnych obserwacji.

Umiejętność: wyciągania wniosków na podstawie obserwacji, rozpoznania pióra, które zostało przygotowane do pisania,

Metody:

1. Podające (opowiadanie, wyjaśnianie).
2. Poszukujące (dyskusja).
3. Ekspresyjne (tworzenie tekstu, porównywanie różnych piór).
4. Problemowa (samodzielne dochodzenie do wiedzy).

Formy 1. Praca z całą grupą. 2. Praca indywidualna.

Środki dydaktyczne: Materiały z notatkami Kopernika, reprodukcja obrazu Jana Matejki "Astronom Kopernik, czyli rozmowa z Bogiem", pióra, atrament, papier, materiały z symbolami dziedzin, którymi zajmował się Kopernik. Test sprawdzający w formie gry umieszczony na urządzeniu multimedialnym lub do pobrania na smartfona. Np. oznacz na mapie dom Mikołaja Kopernika, wskaż zabytek z czasów Kopernika we fromborskiej katedrze, odpowiedź na pytanie kto to jest polihistor. Wybierz z podanych piktogramów ten, który symbolizuje działalność Kopernika jako kanonika.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

fot. poliptyk fromborski - w czasach Mikołaja Kopernika ołtarz główny w katedrze

B. Jak to jest zrobione? - katedra jako zabytek techniki

Zupełnie nowa ścieżka edukacyjna włączająca do zwiedzania nowe przestrzenie wystawiennicze na poddaszu katedry. Z uwagi na zachowanie szeregu urządzeń technicznych i coraz większą popularność tego typu zabytków zostanie przygotowana ekspozycja z wykorzystaniem tych, które znajdują się w katedrze.

Podczas zwiedzania tą ścieżką zostanie zaprezentowany obronny charakter budowli, a także wyposażenie, które można zaliczyć do zabytków techniki. Najpiękniejszym zabytkiem techniki katedry we Fromborku są organy: umieszczone w nawie głównej i prezbiterium dwa instrumenty organowe połączone stołem gry umieszczonym nietypowo na posadzce świątyni. Dzięki takiej lokalizacji słuchacze mają okazję do podziwiania gry organisty oraz sposobu w jaki poruszane są ruchome elementy prospektu. W miejscu ekspozycji poświęconej zabytkom techniki znajdzie się także miejsce na prezentację zasady działania organów i krótkiej historii instrumentu.

Na poddaszu głównym eksponatem robiącym ogromne wrażenie będzie zachowana oryginalna sześciostopniowa więźba dachowa z XIV i XVI wieku, która zostanie odpowiednio podświetlona. Każdy kto dociera na poddasze zadaje sobie pytanie: jak to zostało zrobione kilkaset lat temu? To pytanie będzie głównym motywem zajęć przygotowywanych w oparciu o tę część ekspozycji. Ponadto na poddaszu będzie można obejrzeć:

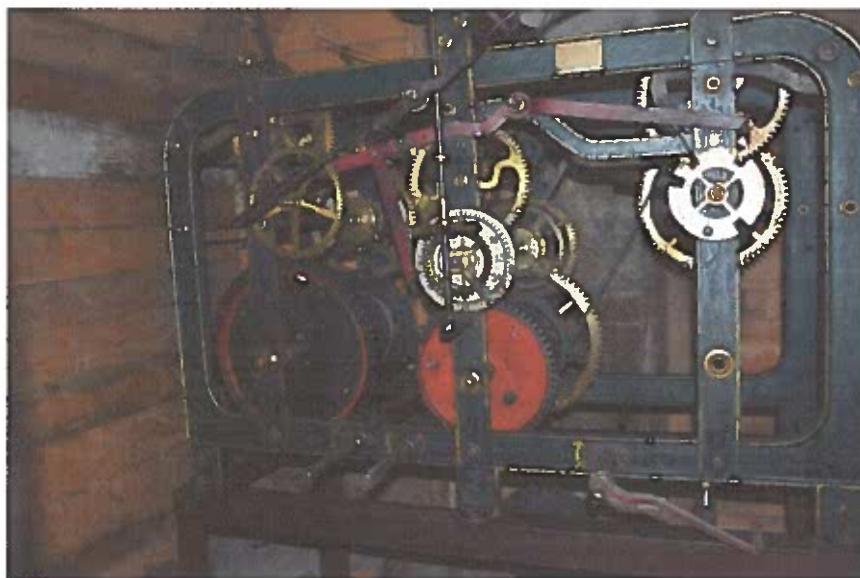
- kołowroty służące do opuszczania żyrandoli, kołowrót do wciągania elementów konstrukcyjnych dachu – oryginalny średniowieczny
- zabytkowy mechanizm zegara,

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

- elementy XIX wiecznego systemu przeciwpożarowego,
- oryginalne wózki i inne przedmioty służące do celów budowlanych.

Dodatkowo zaaranżowane zostaną scenki przedstawiające pracujących przy budowie rzemieślników, które posłużą do opowieści (przez lektora) o historii i sposobie budowy średniowiecznych olbrzymich katedr. Treści zawarte w tej części ekspozycji zostaną przygotowane głównie z myślą o młodszych odbiorcach - uczniach szkół podstawowych, stąd zastosowanie dioram, które zilustrują sposoby pracy i wykorzystywane kiedyś narzędzia. Zwiedzający poznają też nazwy dawnych zawodów. M.in. zaprezentowana zostanie w historycznym otoczeniu, pomiędzy konstrukcją dachową praca dekarza i cieśli. Zaprezentowanie zastosowania klasyczne metody dendrochronologii, których zastosowanie w datowaniu zabytków architektury było wielokrotnie opisywane m.in. przez Hoffsummera (2009), Simpsona i Littona (1998), Ważnego (2001), Wrobel i in. (1993), Przedstawiony zostanie pracujący przy budowie więźby cieśla oraz znaki ciesielskie występujące na więźbie we Fromborku.

Diorama pokazująca pracę dekarza wzbogacona zostanie o prezentację historycznych dachówek i gąsiorów używanych do pokryć dachowych na gotyckich obiektach.

fol. mechanizm zegara na poddaszu katedry

Przechodząc z poddasza katedry do nawy głównej zwiedzający poznają elementy obronne budowli, a we wnętrzu katedry będą mogli przyjrzeć się prospektowi organowemu oraz zawieszonym poruszonym przez kołowroty żyrandolom. Dzięki stworzeniu takiej ścieżki tematycznej katedra dołączy do obiektów znajdujących się na szlaku zabytków techniki. We Fromborku znajdują się również inne już interesujące obiekty techniczne jakimi są Kanał Kopernika i najstarsza wieża wodna w Polsce (1571). Również treści z tej ścieżki

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

tematycznej prezentowane będą w aplikacji multimedialnej np. poprzez pokazanie działania organów.

Przykładowe zajęcia dla grupy uczniów, szkół podstawowych i gimnazjum na ścieżce "Jak to jest zrobione?"

Temat: Jak to jest zrobione?

Cele Uczeń gimnazjum i szkoły podstawowej:

1. Uważnie zwiedza ekspozycję, stara się zapamiętać o czym mówi lektor i powiązać opowieść ze scenami, które ogląda.
2. Poznaje specjalności dawnych rzemieślników.
3. Poznaje zasady działania mechanizmów: zegarowego, miechów w organach, kołowrotów.
4. Potrafi wyszukać wśród eksponatów kołowroty, poszukuje samodzielnie w przestrzeni wystawy znaków ciesielskich.
5. Potrafi wskazać etapy rozwoju zespołu katedralnego.

Umiejętność: poznaje zasadę działania kołowrotu (maszyny prostej) poprzez doświadczenie. Potrafi wskazać zajęcia dawnych rzemieślników i nazwać ich zawód. Poznaje sposoby oznaczania łączonych elementów.

Metody 1. Podające (opowiadanie, wyjaśnianie, obrazy i testy na wystawie).

2. Poszukujące (dyskusja).
3. Oparte na działalności praktycznej uczniów (doświadczenie).
4. Problemowa (samodzielne dochodzenie do wiedzy).

Formy 1. Praca z całą grupą. 2. Praca indywidualna.

Środki dydaktyczne: Dioramy i komentarz lektora, Materiały wyjaśniające zasady działania urządzeń technicznych w katedrze, makiety prezentujące katedrę w różnych okresach, rysunki pokazujące w skali katedrę i typowe obiekty współczesne. Gra – podchody poszukiwanie znaków ciesielskich i innych oznaczeń więźby. Wyznaczanie wielkości tarczy zegara katedralnego. Porównywanie rozmiarów katedry z typowym obiektem znanym zwiedzającym np. czteropiętrowym blokiem. Test sprawdzający w formie gry umieszczony na urządzeniu multimedialnym, stronie internetowej lub do pobrania na smartfona. Np. oblicz, znając wysokość jednego piętra typowego budynku wysokość katedry, dopasuj nazwę zawodu do słów, które są z nim związane, dopasuj poszczególne obiekty wzgórza katedralnego do osi czasu.

Program edukacyjny dla studentów na podstawie ekspozycji zabytków techniki

Przykładowe zajęcia dla grupy dorosłych "Jak to jest zrobione?"

Temat: Jak to jest zrobione?

Cele

Student, dorośli

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

1. Uważnie zwiedza ekspozycję
2. Zwiedzający otrzymuje wiedzę z zakresu historii architektury
3. Zapoznaje się ze sposobami budowania konstrukcji drewnianych w średniowieczu.
- 4 . Poznaje system przeciwpożarowy zamontowany w XIX w.
- 5..Uzyska wiedzę na temat współczesnych metod datowania konstrukcji drewnianych.
- 6 Potrafi wskazać etapy rozwoju zespołu katedralnego.

- Metody 1. Podające (opowiadanie, obrazy i teksty na wystawie).
2. Poszukujące (dyskusja).
 3. Oparte na działalności praktycznej (doświadczenie).
 4. Problemowe (samodzielne dochodzenie do wiedzy).

Formy 1. Praca z całą grupą. 2. Praca indywidualna.

Środki dydaktyczne: Fotogramy, dioramy, tablice i makiety prezentujące katedrę w różnych okresach, przykłady połączeń ciesielskich do samodzielnego połączenia. Test sprawdzający w formie gry umieszczony na urządzeniu multimedialnym, stronie internetowej lub do pobrania na smartfona. Dopasuj poszczególne obiekty Wzgórza katedralnego do osi czasu.

Zwiedzający – student, osoba dorosła zdobędzie kwalifikacje społeczne zgodne z założeniami Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Będzie miał świadomość odpowiedzialności za zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, kraju, Europy (H1P_K05), i dzięki temu będzie mógł aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego regionu, kraju, Europy (H2P_K05)

C. Zabytki i historia Fromborka

Opowieść o historii katedry i zmianach na Wzgórzu Katedralnym będą ilustrowały dostępne historyczne widoki Wzgórza Katedralnego z różnych okresów, a w tym także zdjęcia przed i powojenne. Do współpracy przy realizacji tej części ekspozycji zostaną zaproszeni mieszkańcy, co wpłynie na ich kreatywność oraz wzmocni świadomość i stanie się elementem budowania tożsamości dla ludzi, którzy tu osiedli po wojnie, a także tych, którzy to miasto w ramach Operacji Frombork 1001 odbudowywali. Ta grupa ludzi powoli odchodzi i jest to ostatni moment na zachowanie niezwyklej historii przygotowania Fromborka do jubileuszu 500. rocznicy urodzin Mikołaj Kopernika. Prowadzone na Wzgórzu dzieło odbudowy ze zniszczeń drugiej wojny światowej zostało uznane także za prawdziwy pomnik konserwatorstwa polskiego, co zostanie uwypuklone na ekspozycji.

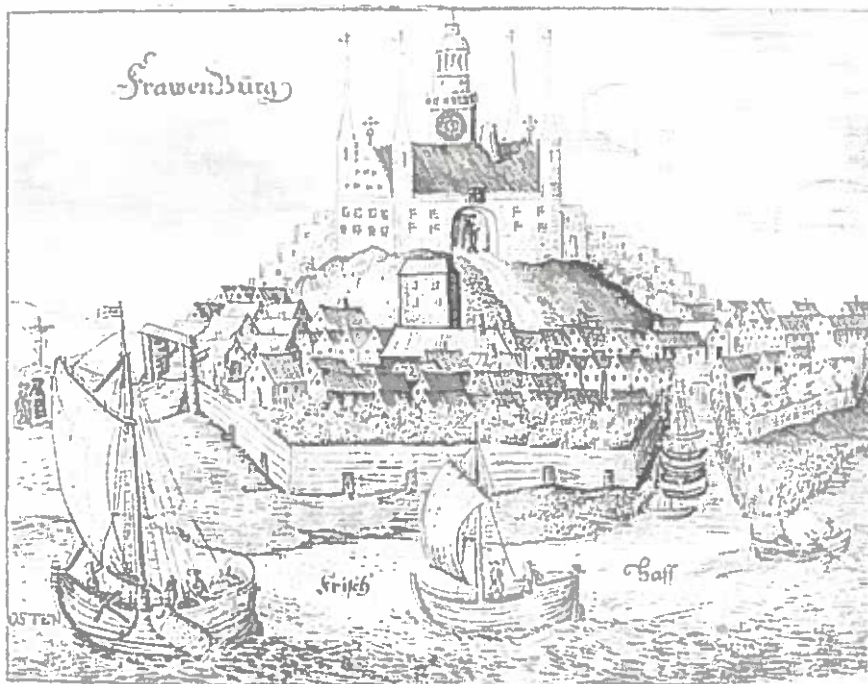
W oparciu o tę część ekspozycji zlokalizowanej na poddaszu zaproponowane zostaną zajęcia dotyczące historii Fromborka.

Pierwsze wzmianki źródłowe o mieście pochodzą z 1278. Kiedy po kolejnym powstaniu

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

Prusów doszczętnie spalono katedrę w Braniewie, biskup warmiński Henryk Fleming postanowił przenieść kapitułę warmińską i wybudować katedrę we Fromborku. Powstały w wyniku tego wyboru w ostatniej ćwierci wieku XIII kompleks osadniczy składał się z dwóch, całkowicie od siebie niezależnych, jednostek: zespołu katedralnego na wzgórzu i miasta nad brzegiem Zalewu Wiślanego. Każda z nich posiadała odmienne podstawy prawne. Dopiero w końcu wieku XIX tarasy górny i dolny powiązano w jeden zespół, natomiast w roku 1926 Wzgórze Katedralne i miasto połączone zostały administracyjnie. Frombork początkowo stanowił własność biskupów warmińskich, od roku 1320 należał do kapituły. Zwany był wówczas Civitas Warmiensis (miasto warmińskie). Tak też było w istocie, gdyż Frombork był stolicą Warmii. Prawa miejskie nadał Fromborkowi biskup Eberhard z Nysy dnia 8 lipca 1310 roku.

Zgromadzone ryciny będą podstawą do opowiedzenia o historii miasta. Jednocześnie zostanie przedstawiona oś czasu, która będzie porządkować poszczególne obrazy. Pogadanka o historii miasta będzie punktem wyjścia do spaceru po mieście.

*rys. Frombork, rycina Krzysztofa Hartknocha z Altes und neues Preussen, 1684,
źródło Wikipedia*

D. Prawdziwe skarby

Ścieżka tematyczna "Prawdziwe skarby" realizowana będzie w oparciu o ekspozycję rzeźby na poddaszu katedry oraz w pomieszczeniu skarbcza.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

• **Wystawa “Rzeźba sakralna XVI - XIX w. ze zbiorów Skarbca Fromborskiego”.**

Część poddasza zlokalizowana nad prezbiterium zostanie zaaranżowana w celu prezentacji zbioru, który dotychczas nie był eksponowany. Rzeźby zostały poddane konserwacji zachowawczej i będą wywierały niezwykle wrażenie na zwiedzających poprzez umieszczenie ich w surowej przestrzeni poddasza. Rzeźby przedstawiają postaci świętych i aniołów w różnych pozach i odpowiednie zestawienie ich stworzy przestrzeń niezwykle widowiska. Wśród eksponowanych rzeźb dominujące są anioły, w tym niezwykle oryginalne figury aniołów chrzcielnych w ujęciu stojącym, siedzącym, klęczącym bądź leżącym, stanowiące pierwotnie niezwykle istotny symboliczny i użytkowy element świątyń protestanckich. Pierwsze tego typu obiekty zaczęły powstawać na początku wieku XVII, zaś od 1680 roku dominującą popularność zyskuje figura unoszącego się w locie anioła, charakterystyczna później głównie dla terenu Saksonii, Pomorza, Prus, Brandenburgii, Danii i Szwecji. W Prusach Wschodnich rzeźby te zaczęto umieszczać w kościołach na przełomie XVII i XVIII wieku. Pełniły one rolę rzeźby mobilnej, którą zawieszano pod stropem kościoła, w przestrzeni pomiędzy ołtarzem a amboną. Rzeźby (umieszczane na linie bądź łańcuchu pod sklepieniem świątyni) opuszczano podczas ceremonii chrztu w dół za pomocą specjalnego mechanizmu mieszczącego się na strychu, dzięki temu woda święcona znajdująca się w misie/muszli trzymanej przez anioła stawała się dostępna dla duchownego. Część zbioru jest obecnie prezentowana na wystawie czasowej w Muzeum Kopernika, a stworzenie przestrzeni wystawienniczych na poddaszu katedry pozwoli na stałą prezentację całego zbioru rzeźby ze Skarbca Fromborskiego.

fot. rzeźba ze zbioru Skarbca Fromborskiego

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

- **Historyczny skarbiec fromborski** - wystawa sztuki sakralnej. Nową przestrzeń wystawienniczą stanowił będzie także skarbiec katedralny. Skarbiec był wielokrotnie plądrowany w XVII i XVIII w., a w roku 1945 wywieziony przez Armię Czerwoną do Związku Radzieckiego. Diecezja Warmińska odzyskała swoją własność dopiero w 1981 roku, kiedy profesor Stanisław Lorentz (dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie) przekazał ówczesnemu biskupowi warmińskiemu Józefowi Glempowi zespół obiektów stanowiących Skarbiec Fromborski. Obiekty wróciły do Polski w 1953 roku. Z historycznego skarbca do dziś zachowały się: trzy gotyckie "Cyboria" z XIV w., z przełomu XIV i XV w. oraz z I połowy XV w. monstrancja, dzban i lavabo (Gotfryd Schlaubitz) z 1752 r., pacyfikał biskupa Watzenrode z 1511 r., kielich mszalny biskupa Kromera z 1568 r., relikwiarz św. Andrzeja sprzed 1689 r., relikwiarz i pastorał biskupa Szembeka z 1732 r., kielich mszalny (Johannes Christow Geese) z 1740 r., pektorał i pierścień biskupa Ignacego Krasickiego z 2 poł. XVIII w., puszka na komunikanty z 1736 r. i cztery zabytkowe ornaty z XVII-XVIII w. w tym czerwony z herbem "Waza" z ok. 1640 r., pastorał biskupa Filipa Krementza z 1885 r. Przywrócenie dawnej funkcji pomieszczeniom skarbca pozwoli na wyeksponowanie cennych historycznie zbiorów świadczących o szczególnej historii i znaczeniu Warmii i Fromborka w historii Polski. Zaproponowana tu ekspozycja będzie składała się z szat liturgicznych (np. biskupa Adama Stanisława Grabowskiego) elementów złotnictwa i należących do skarbca. W celu zachowania charakteru skarbca do ekspozycji będą wykorzystane szafy poddane konserwacji i stanowiące jego oryginalne wyposażenie, a ingerencja w przestrzeń pomieszczenia będzie ograniczona do minimum. Wśród zgromadzonych skarbów zostanie także wyeksponowany najcenniejszy obraz katedry - epitafium kanonika Boreschowa.

fot. krzyż i pierścień biskupa Ignacego Krasickiego ze Skarbca Fromborskiego

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

W oparciu o zabytki Skarbca Fromborskiego zostaną przygotowane zajęcia edukacyjne dla młodzieży szkolnej. Skarbiec będzie prezentował różnorodne zabytki: malarstwo, złotnictwo, tkaninę, rzeźbę.

Temat: Prawdziwe skarby

Cele

Uczeń

1. Uważnie zwiedza ekspozycję
2. Poznaje historię Skarbca Fromborskiego
2. Zdobywa wiedzę z zakresu historii sztuki (cechy charakterystyczne dla stylu, średniowieczne prawo hierarchii,
3. Poznaje postaci i ich związek z katedrą fromborską poprzez należące do nich przedmioty (np. Biskup Krasicki, Boreschow, biskup Szembek, Kromer itp.)
4. Poznaje znaczenie trudnych słów - pektorał, cyborium, ornat

Metody

1. Podające (opowiadanie i zabytki na wystawie, opisy zabytków).
3. Oparte na działalności praktycznej (doświadczenie, poszukiwanie przedmiotów według cech stylu, jaki reprezentują).

Zajęcia mogą być uzupełnione warsztatami plastycznymi dotyczącymi kompozycji oraz pozwalającymi na wykonanie swojego skarbu - pamiątki z Fromborka na podstawie przygotowanych półproduktów.

Formy

1. Praca z całą grupą.
2. Praca indywidualna.

Środki dydaktyczne:

Test sprawdzający w formie gry memory pozwalający na utrwaleniu nazw przedmiotów ze skarbca i ich właścicieli.

fot. epitafium kanonika Boreschowa, źródło Wikipedia

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

E. Wiele twarzy Kopernika

Zajęcia interdyscyplinarne poruszające kwestie związane z wyglądem Kopernika. Wszystkie znane portrety zostały wykonane po śmierci Mikołaja Kopernika, a podczas poszukiwań szczątków Mikołaja Kopernika została wykonana rekonstrukcja wyglądu metodami stosowanymi w kryminalistyce. Zajęcia opowiadać będą o historii poszukiwań grobu Kopernika, odkryciu zasady, że kanonik chowany był w pobliżu ołtarza, którym się opiekował, badaniach DNA, dla młodszych uczestników wzbogacone warsztatami plastycznymi polegającymi na "rekonstrukcji" wyglądu poprzez stworzenie maski przedstawiającej twarz Kopernika - poprzez pokolorowanie lub złożenie z wybranych elementów przygotowanego szablonu.

Temat: Jak wyglądał Mikołaj Kopernik

Cele Uczeń szkoły podstawowej:

1. Poznaje atrybuty, z którymi Kopernik był portretowany symbolizujące jego zajęcia i dzieła sztuki przedstawiające Mikołaja Kopernika zlokalizowane w katedrze (rzeźby, ryciny, malarstwo).
2. Poznaje okoliczności powstania tych portretów.
3. Poznaje historię poszukiwań grobu Kopernika oraz ciekawostki związane z badaniami, które doprowadziły do potwierdzenia tożsamości Kopernika.
4. Poznaje zasadę pochówków w katedrze w czasach Kopernika.
5. Potrafi wskazać inne pomniki i portrety Kopernika (zlokalizowane na terenie Fromborka, bądź w innych miejscowościach).

Umiejętność: potrafi samodzielnie wyszukać wizerunki Kopernika w katedrze.

Metody 1. Podające (opowiadanie, wyjaśnianie).

2. Poszukujące (dyskusja).

3. Oparte na działalności praktycznej uczniów (doświadczenie).

4. Problemowa (samodzielne dochodzenie do wiedzy).

Formy 1. Praca z całą grupą. 2. Praca indywidualna.

Środki dydaktyczne: smartfon lub aparat fotograficzny, zakodowana mapa prowadząca do portretów Kopernika w katedrze zawierająca również sposób wyznaczania numeracji ołtarzy. Plansze z rekonstrukcją twarzy Kopernika. Maski, portret, kredki i naklejki. Test sprawdzający w formie gry umieszczony na urządzeniu multimedialnym, stronie internetowej lub do pobrania na smartfona. Np. dopasuj portret Kopernika do ustaleń badań DNA.

Wszystkie zajęcia zostaną szczegółowo przygotowane po opracowaniu dokładnych scenariuszy zaplanowanych wystaw biorąc pod uwagę wykorzystane ostatecznie środki na ekspozycjach.

Realizowany będzie przez pracowników obsługi - edukatorów.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

3. ROZWIĄZANIA INFORMATYCZNE

Nowe formy uczestnictwa w kulturze zostaną także wprowadzone przez rozwiązania informatyczne:

A. Strona internetowa

Wykonana zostanie strona internetowa przedsięwzięcia umożliwiająca komunikację ze zwiedzającymi i planującymi wizytę, prezentująca w skróconej wersji treści edukacyjne, poprawiająca jakość obsługi osób zwiedzających od momentu poszukiwania informacji i podjęciu decyzji o zwiedzaniu, zawierająca gry pozwalające na sprawdzenie swojej wiedzy dotyczącej ekspozycji.

B. Stanowisko VR

Osoby, które nie dotrą na poddasze katedry (w tym niepełnosprawne), będą miały możliwość obejrzenia materiału filmowego kręconego techniką 360 stopni, który pozwoli oglądającym poczuć się tak, jakby zwiedzali wystawę w towarzystwie przewodnika.

4. WYDARZENIA W KATEDRZE PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA

W katedrze pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Andrzeja Apostoła organizowane będą następujące wydarzenia kulturalne i edukacyjne:

A. Poszukiwanie skarbów

W sezonie turystycznym, w czasie największego natężenia ruchu turystycznego będzie przygotowana oferta umożliwiająca zwiedzanie katedry w nietypowy sposób, w godzinach nocnych w towarzystwie przewodnika. Wydarzenie będzie miało miejsce w każdą sobotę lipca - 4 razy w roku.

B . Obserwacje z Mikołajem Kopernikiem

Plenerowe obserwacje astronomiczne na dziedzińcu katedralnym podczas maksimum meteorów Perseid - w miesiącach letnich. W letnią noc na dziedzińcu katedralnym przygotowane będą dla chętnych leżaki i koce, wygaszone elektryczne oświetlenie terenu i w piknikowej atmosferze w towarzystwie "astronoma", który opowie o meteorach i podpowie, na którą część nieba należy skierować uwagę prowadzone będą obserwacje. Uczestnicy będą mogli w otoczeniu średniowiecznych murów spojrzeć w niebo tak, jak patrzył na nie Mikołaj Kopernik. Dodatkowo dla uczestników zostanie przygotowany słodki gwiazdny poczęstunek. - 1 raz w roku.

 32

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIĘBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARIII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

fot. Zespół Katedralny nocą

C. Spotkania z cyklu "Historia czeka na odkrycie"

Spotkania z historykami, historykami sztuki, konserwatorami, archeologami, a także blogerami - o tajemnicach katedry fromborskiej również prezentujące aktualne badania i odkrycia, wydawnictwa dotyczące katedry - 4 razy w roku.

Efektom spotkań upowszechniającym aktualne informacje o stanie badań będą krótkie filmy streszczające spotkanie zamieszczone w internecie, co przyczyni się do aktualizacji i popularyzacji wiedzy na temat Pomnika Historii Frombork - Zespół Katedralny.

W programowaniu spotkań z tego cyklu będą zaangażowani sygnatariusze "Deklaracji Fromborskiej".

fot. badania archeologiczne w krypcie w kaplicy Zbawiciela w katedrze fromborskiej, 2

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

D. Festiwal Sztuki Sakralnej

Festiwal będzie miał na celu prezentację dzieł sztuki katedry fromborskiej oraz współczesnych dzieł sztuki sakralnej z różnych dziedzin (złotnictwo, tkanina, muzyka, rzeźba). Będzie stanowił zaprzeczenie tezy, którą głosi Ideologia świecka o niewielkiej roli Kościoła i religii w tworzeniu kultury europejskiej oraz o permanentnym kryzysie trapiącym sztukę sakralną w dzisiejszych czasach. Sztuka sakralna stanowiąc przestrzeń spotkania i dialogu, zgromadzona w przestrzeni kościołów i muzeów kościelnych przemawia całym swym bogactwem do odbiorcy.

Festiwal będzie miał na celu upowszechnienie najlepszych wzorców w sztuce sakralnej, przedmiotów sakralnych, które powstały współcześnie, ale są dziełami sztuki. Na festiwalu będzie można obejrzeć dzieła z różnych dziedzin: złotnictwo, tkanina czy rzeźba. Twórcy najpiękniejszych w swojej dziedzinie dzieł zostaną wyróżnieni. Do udziału w Festiwalu zostaną zaproszeni goście z zagranicy, z Polski, a w szczególności twórcy z regionu, co jest odpowiedzią na niską świadomość i tożsamość regionalną i będzie miało pozytywny wpływ na budowanie tych wartości. Przy okazji Festiwalu, co roku inny element ze zbiorów skarbcza fromborskiego będzie promował festiwal. Przedstawiona zostanie jego historia i fundator, co pokaże także szerszej publiczności w jaki sposób dzieła sztuki trafiały do kościołów i zwróci uwagę na to, jak wiele zabytków fromborskich zawdzięczany kanonikom Warmińskiej Kapituły Katedralnej oraz biskupom warmińskim - wydarzenie planowane jest do realizacji cyklicznie 1 raz w roku.

E. Koncerty fromborskie - spotkania z muzyką

- koncerty muzyki dawnej pozwalające dzięki muzyce poznać dzieła sztuki z innych dziedzin. Muzyka stanie się motywem przewodnim spotkań. Każdy koncert będzie poprzedzony wprowadzeniem w epokę, w której powstały prezentowane dzieła, ale również prezentacją odpowiednio dobranych zabytków z katedry fromborskiej pochodzących z tego okresu. Koncerty muzyki będą uzupełnieniem oferty koncertów organowych. Będą organizowane cyklicznie 2 razy w roku, wiosną i jesienią.

Przykładowy repertuar koncertów to np. Monodia Polska z Requiem Polskim. Koncerty będą promowały polską kulturę. Dzięki współpracy z TVP Kultura najbardziej wartościowe koncerty zyskają odpowiednią oprawę medialną. Powołany zostanie komitet organizacyjny "Koncertów fromborskich" złożony ze specjalistów w dziedzinie muzyki, który zadba o odpowiedni poziom repertuarowy i wykonawczy. Każde spotkanie muzyczne poprzedzi wprowadzenie w epokę, której dzieła będą prezentowane. Czas powstania dzieła będzie ilustrowany odpowiednio dobranym zabytkiem z fromborskiej katedry.

Koncerty będą miały miejsce 2 razy do roku.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARIII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

fot. koncert w katedrze fromborskiej podczas Festiwalu Muzyki Organowej

F. Plenery plastyczne i fotograficzne

Organizowanie plenerów malarskich i fotograficznych to powrót do tradycji nawiązujący do międzynarodowego projektu artystycznego realizowanego tu od 1971 r., ale zarzuconego wiele lat temu. Celem organizacji plenerów jest upamiętnienie Zespołu Katedralnego i:

- popularyzacja Zespołu Katedralnego i Warmii – zarówno jako krainy historycznej, jak i atrakcyjnej pod względem turystycznym – w kraju i za granicą,
- zapoznanie uczestników pleneru z tradycjami kulturalnymi Warmii,
- propagowanie pleneru jako formy pracy twórczej,
- integracja środowiska artystycznego,
- stworzenie możliwości nawiązania kontaktów artystów regionalnych ze środowiskami twórców z całego kraju oraz z zagranicy.

Artystom nie narzuca się konwencji artystycznej obrazów, dając możliwość swobodnych wypowiedzi zgodnie z własnymi upodobaniami twórczymi, licząc na różnorodne realizacje, ukazujące w swym przekroju wiele tendencji i nurtów ówczesnej plastyki. Artyści będą wywodzili się z różnych generacji i reprezentowali różne postawy twórcze. Plenery będą organizowane we współpracy z Wydziałem Sztuki Uniwersytetu Warmińsko - Mazurskiego, liceami plastycznymi oraz stowarzyszeniami skupiającymi artystów i fotografików. Dzięki plenerom gromadzona będzie kolekcja obrazów, fotografii związanych z obiektami Zespołu Katedralnego oraz organizowane wystawy poplenerowe. Plenery będą organizowane min. 1 raz w roku, a wykonane podczas plenerów prace będą stanowiły znakomity element promocyjny.

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

fol. praca plastyczna Ewy Ogrodnik

G. Noc Muzeów

Archidiecezja Warmińska włączy się w organizację Europejskiej Nocy Muzeów czyli imprezy kulturalnej, polegającej na udostępnianiu muzeów, galerii i instytucji kultury, w wybranym dniu, w godzinach nocnych. Każdego roku przygotowywane będą innego rodzaju atrakcje, ale ze względu na przypadającą w okolicach Nocy Muzeów rocznicę śmierci Kopernika, będzie to okazja również do wspomnienia wybitnego uczonego i złożenia mu hołdu.

H. Quest

Questing jest formą zwiedzania oraz metodą w edukacji regionalnej i został zastosowany po raz pierwszy w Stanach Zjednoczonych w połowie lat 90. XX w. W Polsce traktowany jest jako innowacyjne rozwiązanie dla turystyki kulturowej, tworzone w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

Szlaki questingowe charakteryzują się określoną tematyką oraz brakiem oznaczenia w terenie. Umożliwiają samodzielne zwiedzanie według schematycznych map i wierszowanych wskazówek oraz rozwiązywanie zagadek w czasie przejścia trasą. Funkcje turystyczna i edukacyjna w projektowaniu szlaków questingowych wzajemnie się przenikają, a same szlaki stanowią przykład działania na rzecz rozwoju i popularyzacji

OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU

turystyki kulturowej. Questing jest również dobrym rozwiązaniem dla muzeów, ponieważ umożliwia samodzielne ich zwiedzanie według klucza przyjętego przez autorów..

Quest zostanie zaprojektowany po szczegółowym opracowaniu wystaw i będzie uwzględniał nowe przestrzenie wystawiennicze w katedrze we Fromborku, a także treści edukacyjne zawarte na wystawach.

Quest będzie dostępny w informacji turystycznej, w katedrze oraz zamieszczony na stronie internetowej.

I. Jubileusz 550-ciolecia urodzin Mikołaja Kopernika

Jednym z najważniejszych wydarzeń kulturalnych, które będą organizowane w obiektach Zespołu Katedralnego, a także na terenie Fromborka będą obchody jubileuszu urodzin Mikołaja Kopernika. Obchody rozpoczną się w dniu urodzin, czyli 19.02.2023 roku, ale będą trwały cały rok. Inicjatywą Archidiecezji Warmińskiej będzie ustanowienie tego roku - rokiem Mikołaja Kopernika. Obchody rocznicy organizowane będą we współpracy z władzami rządowymi i samorządowymi województwa warmińsko-mazurskiego, instytucjami kultury Fromborka, organizacjami pozarządowymi i innymi. Planuje się wyłonienie projektu obchodów w konkursie, tak by można było wybrać najlepszy możliwy sposób upamiętnienia wielkiego uczonego i kanonika Warmińskiej Kapituły Katedralnej. Takie działanie wpłynie na wzrost kreatywności społeczeństwa. Przygotowania do obchodów rozpoczną się z odpowiednim min. 2 letnim wyprzedzeniem.

J. Kontynuowane działania

Po realizacji projektu kontynuowane będą również dotychczasowe działania wymienione w części I, czyli:

- udostępnianie do zwiedzania nawy głównej i bocznych katedry.
- prezentacje możliwości organów fromborskich w sezonie codziennie w stałych godzinach w lipcu i sierpniu: od wtorku do soboty w godz. 11:30 13:00 15:00, w niedziele o godz. 13:00 oraz w innych uzgodnionych terminach na zamówienie dla grup.
- organizacja Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Organowej wzbogaconego o zasadę, że wykonawca uwzględnia w repertuarze koncertu przynajmniej jeden utwór z kraju, z którego pochodzi, co będzie przyczyniać się do popularyzacji utworów organowych z całego świata wśród fromborskiej publiczności.
- współorganizacja wystaw czasowych w Muzeum Mikołaja Kopernika.

K. Pamiątki

Opracowanie dedykowanych wzorów i ulokowanie na terenie Wzgórza Katedralnego sklepiku z pamiątkami nawiązującymi do architektury Zespołu Katedralnego i prezentowanych ekspozycji. Część możliwych do zakupu pamiątek zostanie

**OFERTA EDUKACYJNA I KULTURALNA REALIZOWANA
W BAZYLICE ARCHIKATEDRALNEJ PW. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ
MARIII PANNY I ŚW. ANDRZEJA APOSTOŁA WE FROMBORKU**

zaprojektowana specjalnie przez artystów plastyków, zostaną także przeprowadzone przez artystów warsztaty dla uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej, które działają we Fromborku, na których uczestnicy zostaną nauczeni jak korzystać z opracowanych wzorów. Współpraca z artystami plastykami przyczyni się do wzrostu kreatywności i kompetencji kulturowych.

Załącznik:
Koncepcja

Koncepcja ogólna

Przedmiotem koncepcji jest opracowanie wstępnej aranżacji i kosztorysu dla następujących powierzchni wystawienniczych:

1. Skarbiec

Miejsce, gdzie prezentowany będzie obraz "Madonna Boreschova", cenne przedmioty sakralne oraz szaty liturgiczne.

2. Poddasze katedry

Przeznaczone na ekspozycję rzeźby sakralnej, zabytków techniki, historii (budowy) katedry oraz prezentacji archiwalnych zdjęć.

Poniżej przedstawiamy wstępne pomysły na zagospodarowanie w/w przestrzeni, wyposażenie wystawiennicze i wstępny scenariusz poszczególnych wystaw.

Skarbiec

Skarbiec prezentuje zbiory m.in. przedmiotów liturgicznych: relikwiarzy, monstrancji, kielichów, itp. Wszystkie te przedmioty prezentowane będą w trzech zabytkowych wnękach. Na potrzeby ekspozycji wszystkie będą otwarte, natomiast w środku na zachowanych półkach umieszczone zostaną podświetlane gablotki, przygotowane na wymiar, z zamknięciem. Wyjątkiem jest wnęka najbliższej okna, gdzie nie zachowały się półki - tam zostanie stworzony mebel - gablota (przeszklenie + postumenty z MDF), dostosowany do wymiarów otworu. Do wykorzystania jest również mała wnęka tuż przy oknie na zaprezentowanie mniejszych przedmiotów - tu również przewidziana jest mała gablotka na wymiar. Duże naczynia, które nie zmieszczą się na półkach zostaną umieszczone na wolnostojącej gablocie z przeszkleniem, ustawionej pośrodku sali.

W pomieszczeniu będzie prezentowany obraz Madonny Boreschowa. Zawieszony on będzie bezpośrednio na ścianie lub jeżeli będą przeszkody związane z ingerencją w zabytkową ścianę, na dedykowanej konstrukcji stojącej przy ścianie. Pod obrazem zostanie umieszczony pulpit z informacją tekstową dotyczącą historii powstania obrazu. Jeżeli informacji będzie więcej informacje można umieścić w postaci książeczki z kilkoma stronami do przełożenia.

W pomieszczeniu pod jedną ze ścian umieszczone zostaną wieszaki, na których prezentowanych będzie część szat liturgicznych. Będą one odgródzone od zwiedzających przeszkleniem stworzonym na wymiar, tak aby nie zasłaniały odsłoniętego malowidła na ścianie obok. Pozostałe szaty, które nie zmieszczą się w tym miejscu, zostaną umieszczone w osobnej gablocie w drugiej części pomieszczenia, przy oknie.

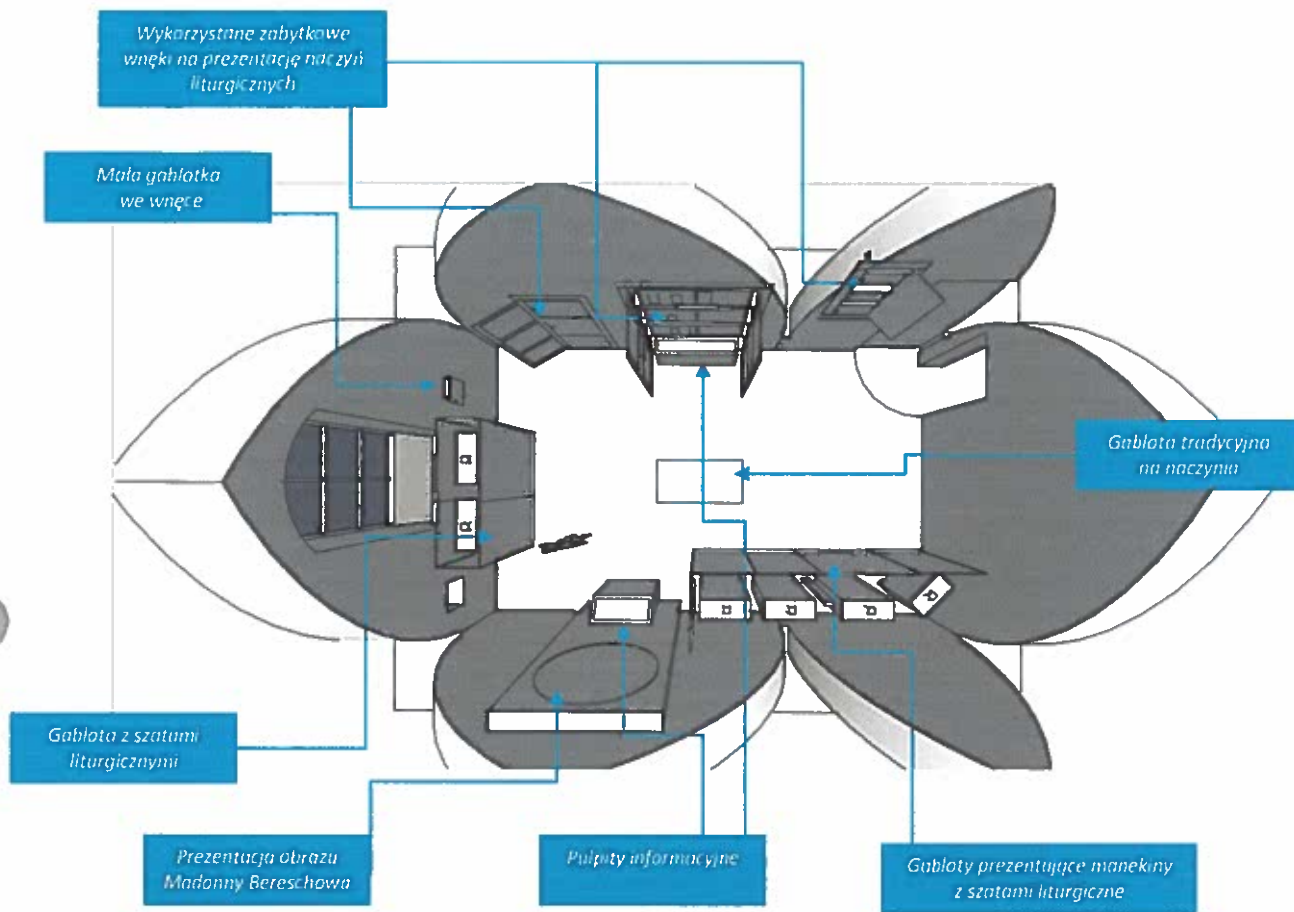
W pomieszczeniu zastosowane zostanie podwieszane oświetlenie szynowe.

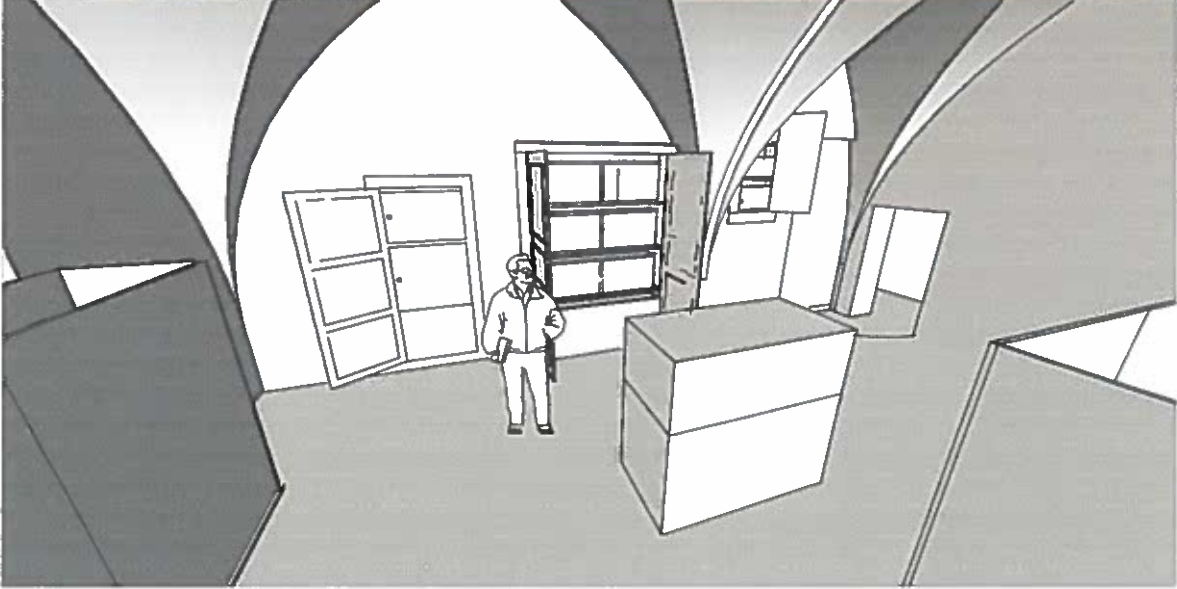
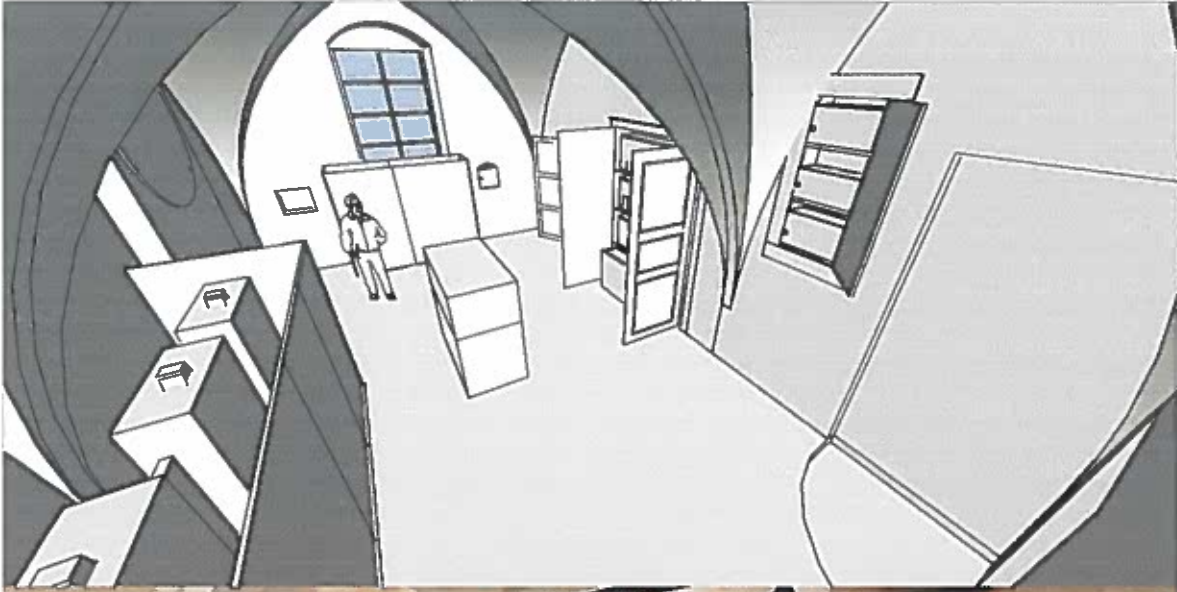
Ks. prałat dr Jacek Wojtkowski
Kanonik Gremialny
Warmińskiej Kapituły Katedralnej
we Fromborku

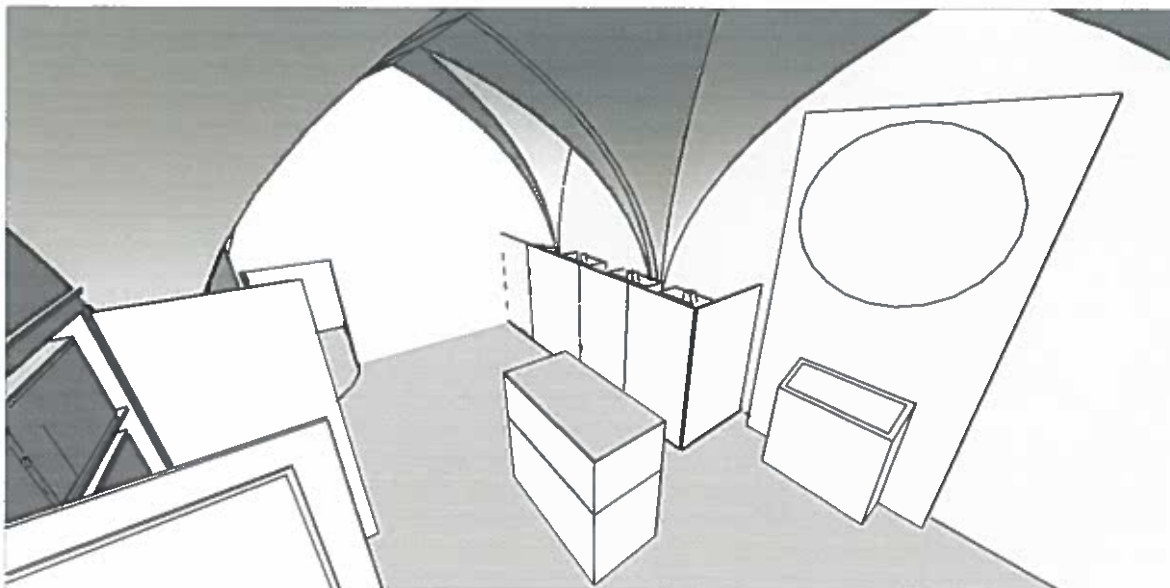
2017 -05- 04

ARCHIDIECEZJA WARMIŃSKA
ul. Piętnego 22; 10-000 Olsztyn
REGON 004459445, NIP 739-12-68-407
tel. (089) 524 71 45; tel./fax (089) 524 71 4

BYBISKUP
BISKUP POLITA WARMIŃSKI
dr Józef Góralski
PL 10-000 Olsztyn Piętnego 22

Poddasze katedry

Poddasze katedry zostanie wykorzystane do prezentacji rzeźby, zabytków techniki, historii budowy samej katedry oraz prezentacji archiwalnych zdjęć i pocztówek przedstawiających budowlę przed i po wojnie.

Z racji tego, że warunki panujące na poddaszu wykluczają wykorzystanie multimedii skupiać się będziemy na tradycyjnych środkach wyrazu, wspartych przez oświetlenie dostosowane do warunków zewnętrznych.

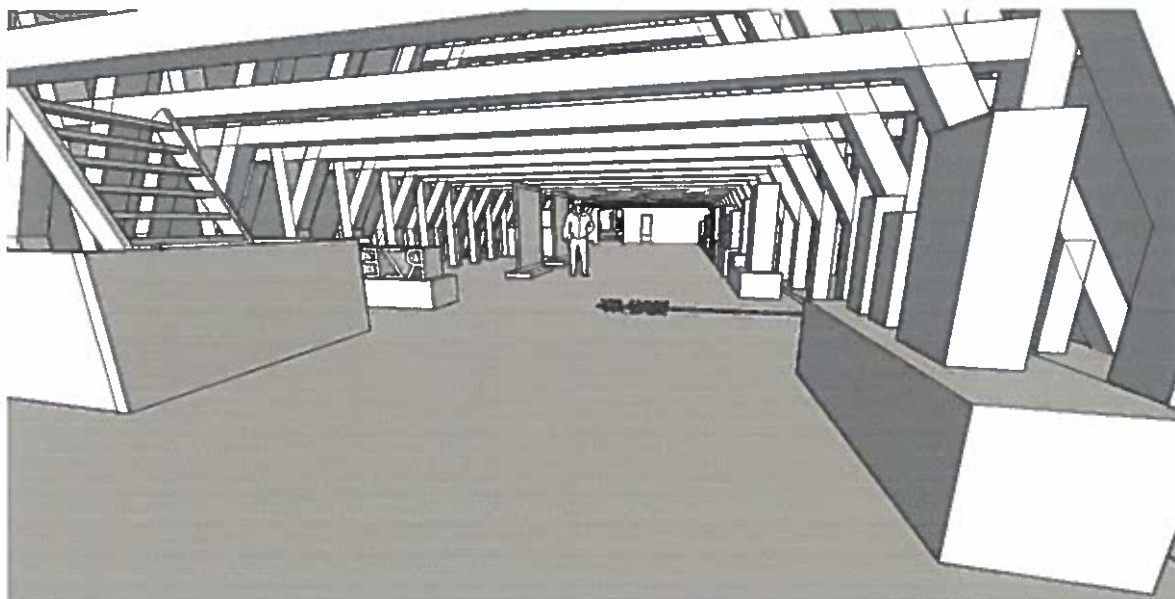
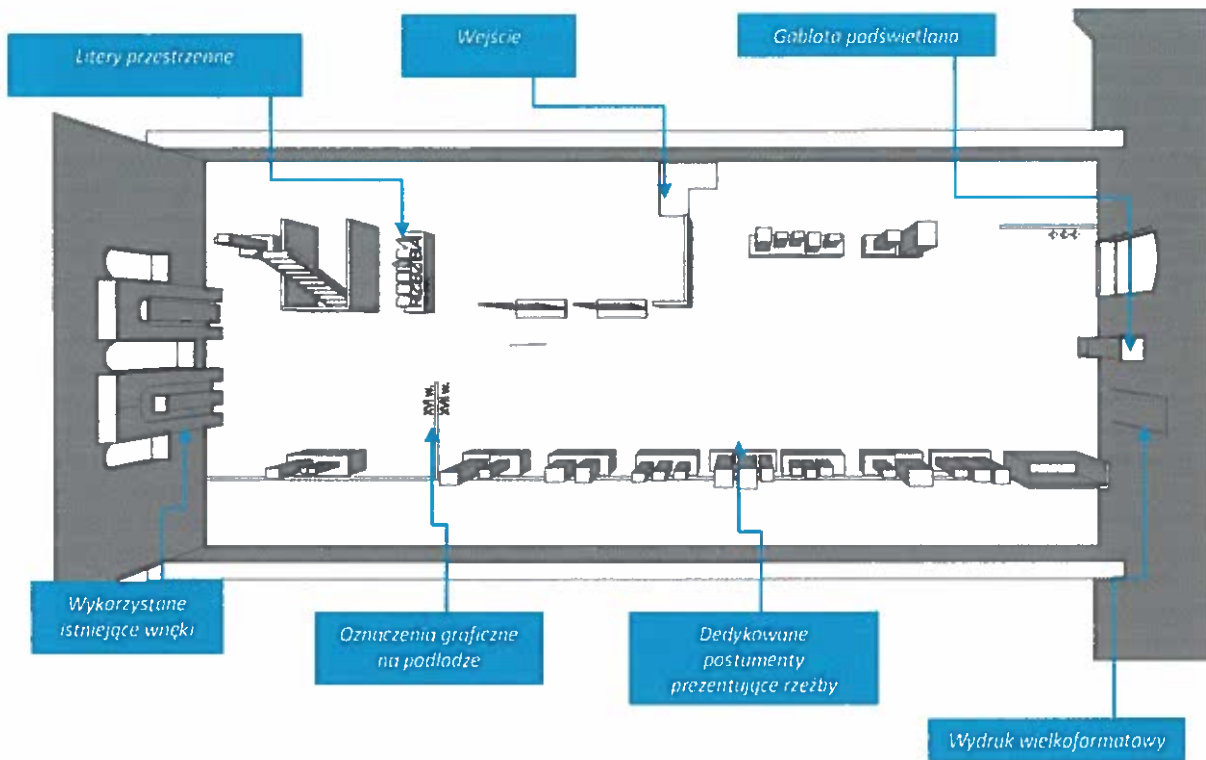
Obie części poddasza będzie łączyć wspólna identyfikacja ikonograficzna i sposób wyznaczania przestrzeni za pomocą oznaczeń na podłodze i liter przestrzennych oraz wydruków wielkoformatowych.

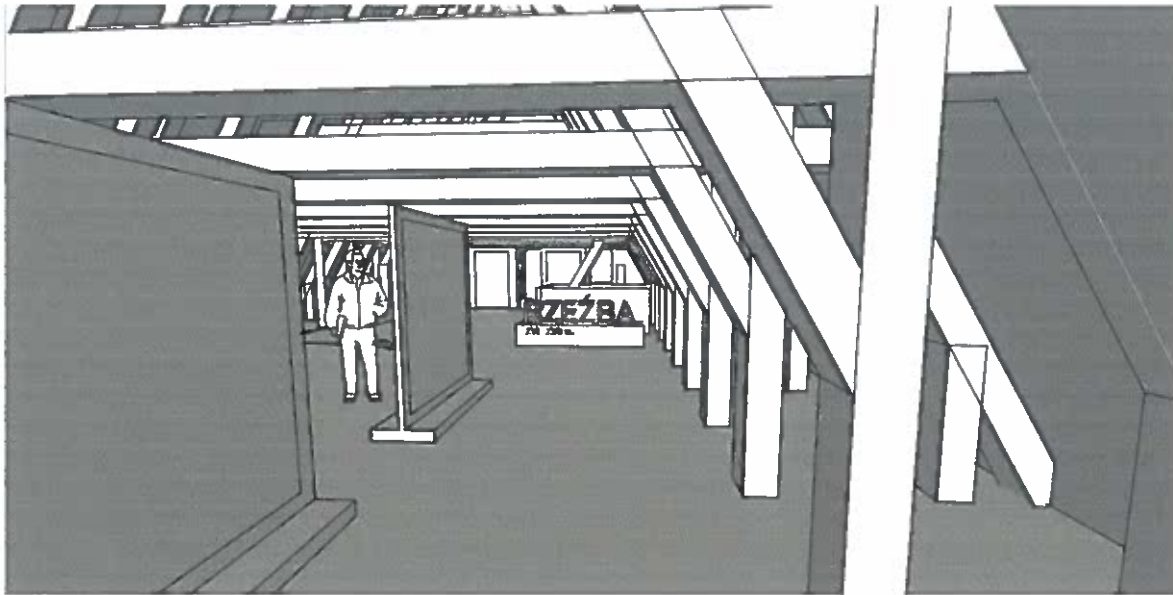
Przestrzeń A - mniejsza

W tym obszarze, gdzie znajduje się wejście, zwiedzających witają litery przestrzenne oraz wydruki wielkoformatowe na dedykowanych ekspozytorach, które informują o tematyce zgromadzonych tu eksponatów. W tej części przedstawiamy rzeźby sakralne z XVI i XVII wieku.

Zwiedzający będzie kierowany w taki sposób, aby zacząć oglądanie wystawy od XVI wieku, a więc chronologicznie. Do prezentacji rzeźb wykorzystujemy dedykowane postumenty, które będą podświetlone. Wykorzystujemy również istniejące wnęki, aby tam wprowadzić dwa dodatkowe postumenty na rzeźby. Na ścianie, która łączy dwie części poddasza umieszczamy również druk wielkoformatowy oraz gablotę tradycyjną na wybrane mniejsze eksponaty.

Pomieszczenie wypełnia zapętlone nagranie muzyki dawnej.

Przestrzeń B - większa

Przestrzeń B ze względu na swoją dużą powierzchnię pozwoli na zaprezentowanie czterech tematów:

1. Kontynuacja prezentacji zbioru rzeźb

Zwiedzający przechodzi do rzeźb z XVIII i XIX wieku. W tej części podobnie jak w poprzednim pomieszczeniu na postumentach prezentowane są dzieła sztuki sakralnej. Cała przestrzeń posiada identyfikację komunikacyjną na podłodze, pozwalającą na łatwe zorientowanie się, w jakim dziale jesteśmy. Poparte jest to literami przestrzennymi.

2. Zabytki techniki

Zbiory związane z zabytkami techniki umieszczone są naprzeciwko wejścia, ze względu na oryginalne umiejscowienie części eksponatów, tzn. kołowrotów do podciągania żyrandoli katedry, mechanizmu zegara czy obciążników dzwonnicy. Dodatkowo w tej części gromadzimy pozostałe elementy: wózki, elementy systemu pożarowego, itp.

Zwracamy tu również uwagę na samą konstrukcję katedry, zwłaszcza jej skomplikowaną więźbę, sposób łączenia belek i ciekawych rozwiązań użytych do jej budowy. Aby podkreślić interesujące rozwiązania umieszczamy w tej części makietę tradycyjną na postumencie.

3. Historia budowy katedry

Ta część jest powiązana z zabytkami techniki i tworzy ciąg logiczny. W tym miejscu przedstawiamy makietę przekrojową samej katedry oraz obszaru wokół niej. Na tablicach informacyjnych przedstawiamy oś czasu, gdzie na wizualizacjach przedstawiamy poszczególne etapy budowy.

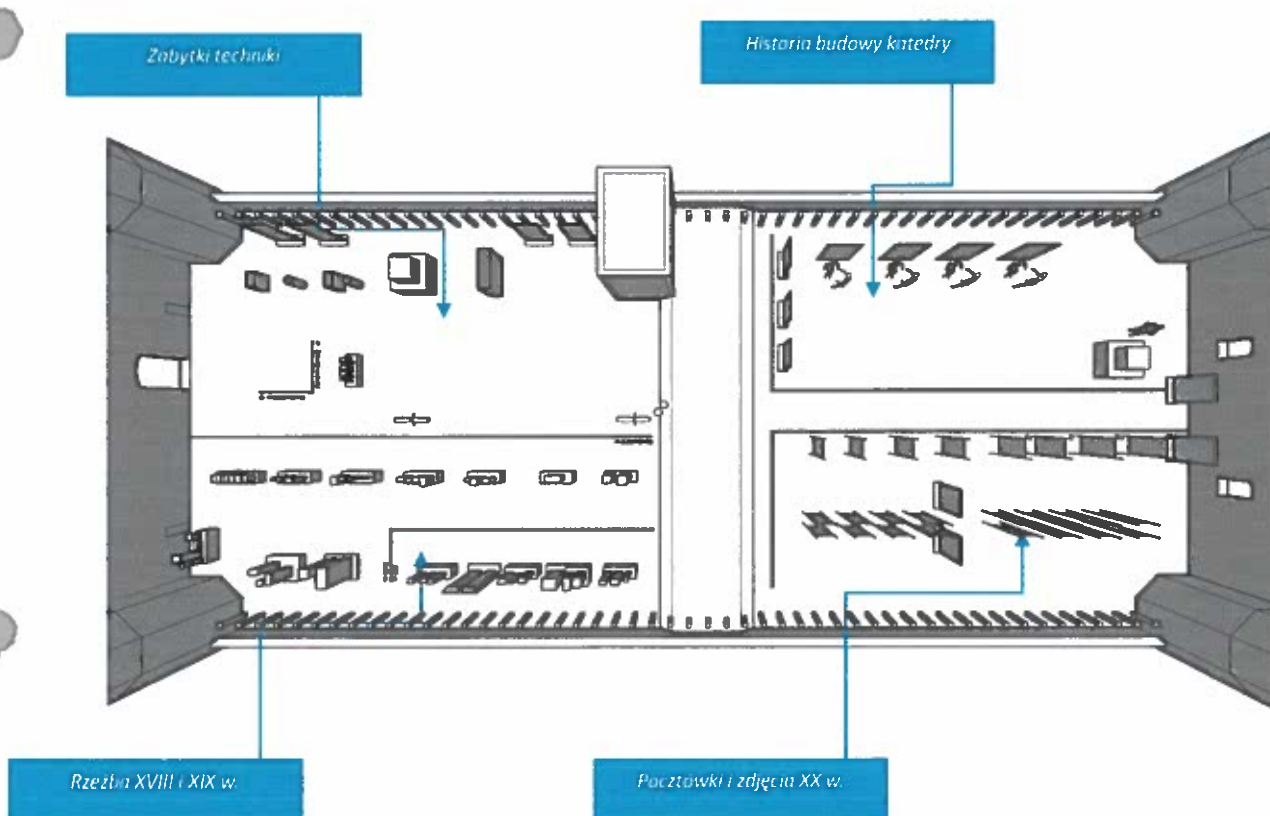
Istotnym elementem tej części ekspozycji jest przedstawienie rzemieślników, którzy byli potrzebni do budowy tak ogromnej budowli: cieśli, stolarzy, kamieniarzy, ludwisarzy, rzeźbiarzy i snycerów oraz oczywiście konstruktorów, którzy planowali całe przedsięwzięcie.

Przedstawienie tych dawnych zawodów zrealizowane będzie za pomocą scenek rodzajowych z użyciem manekinów, rekwizytów i dioram. Dla dioram przewidziane jest tło muzyczno - dźwiękowe oraz nastrojowe oświetlenie, aby ożywić przedstawiane sceny.

4. Archiwalne materiały - pocztówki i zdjęcia przed i powojenne

Ostatnia część poddasza przeznaczona będzie na prezentację archiwalnych pocztówek i zdjęć, które ukazują zarówno samą katedrę, jak i miasto przed wojną, następnie zniszczenia wojenne, odbudowę w latach 60-tych i związane z tym wydarzenia.

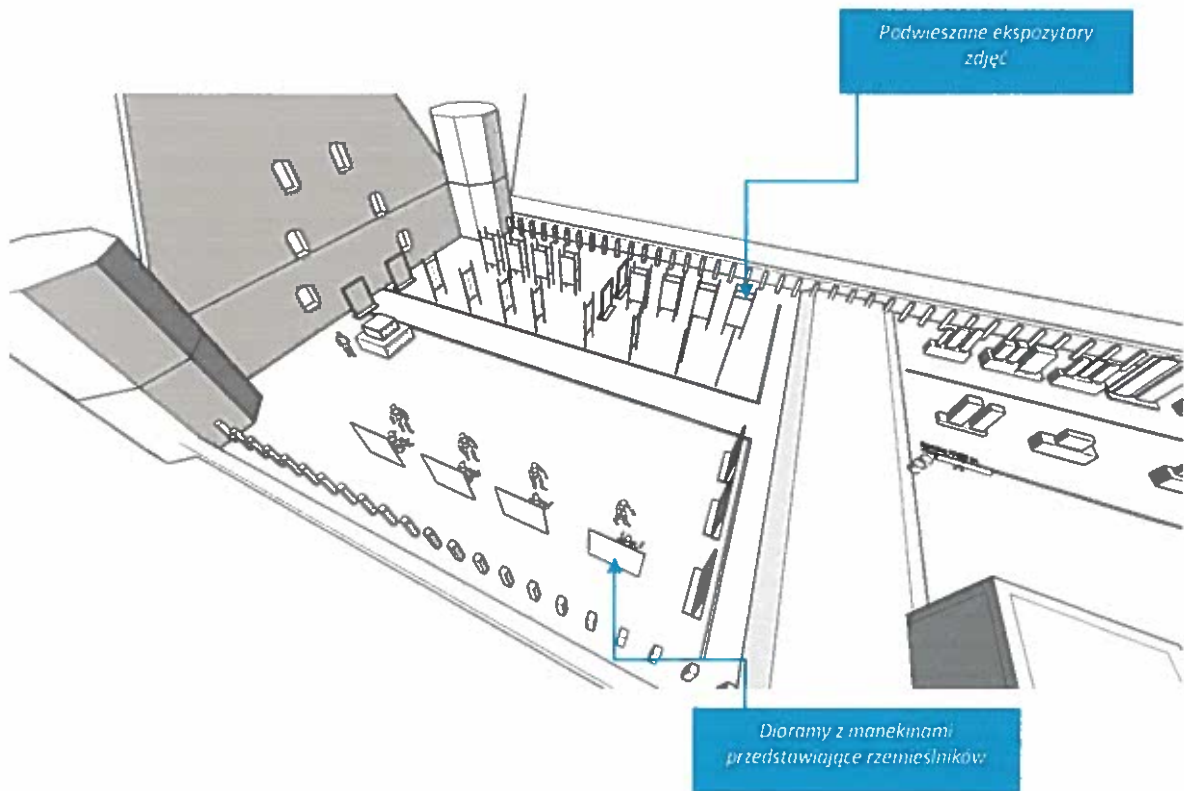
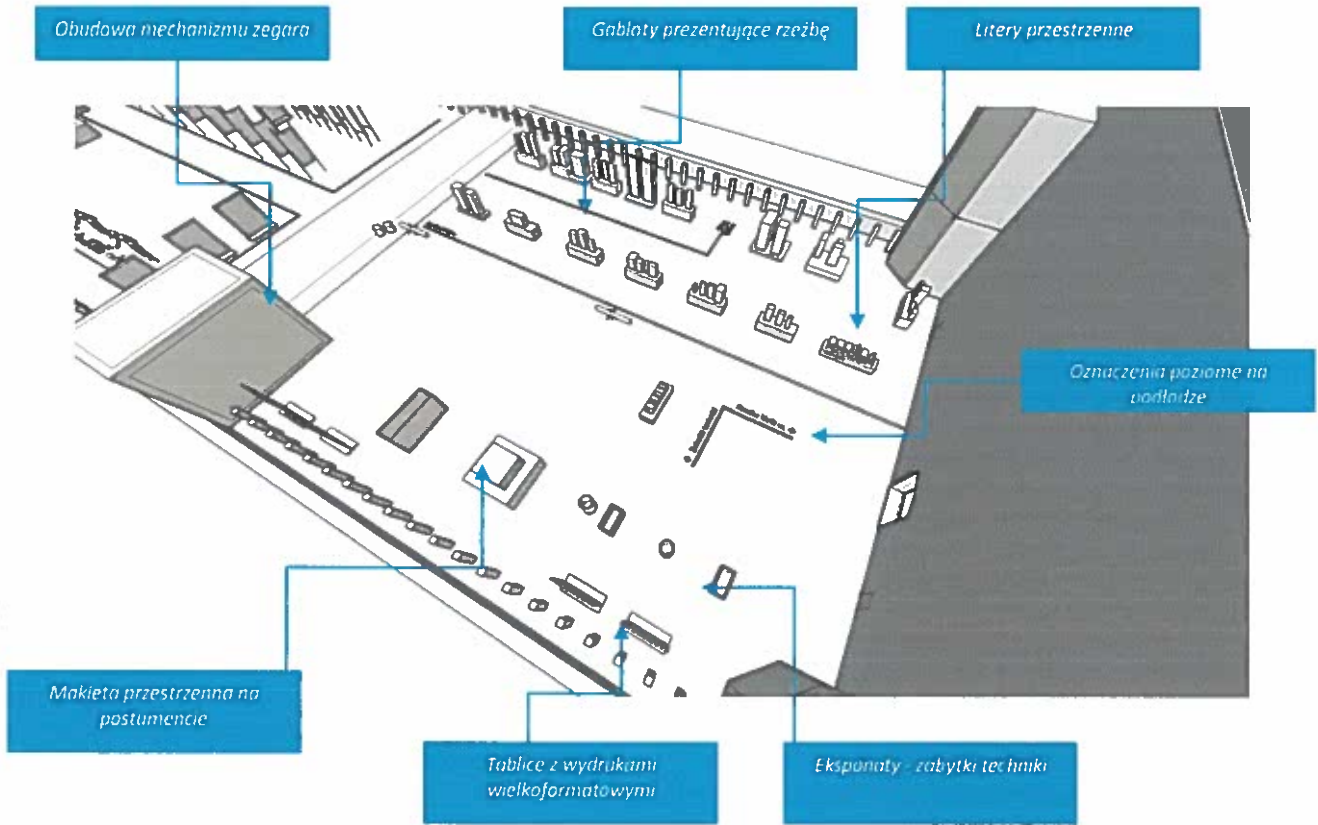
Część fotografii będzie znacznie powiększona, do formatu kilku metrów kwadratowych, dzięki czemu osiągniemy ciekawą formę prezentacji. Druki będą dodatkowo podwieszane i będą sprawiać wrażenie unoszących się w powietrzu. .

+

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Pozostałe rozwiązania

Stworzenie aplikacji na smartfony, która prezentuje rozszerzoną rzeczywistość. Użytkownik będąc na dziedzińcu oraz w innych pomieszczeniach kompleksu katedralnego będzie mógł zobaczyć dodatkowe sceny / obrazy / makiety 3d na ekranie swojego telefonu za pomocą znaczników rozmieszczonych po całym terenie.

Dwa stanowiska wirtualnej rzeczywistości (2 zestawy samsung gear VR) , które prezentują materiał filmowy kręcony techniką 360 stopni, który pozwala zwiedzającym poczuć się jakby przechadzali się po wystawie w obecności przewodnika. Aplikacja skierowana jest głównie dla osób, które nie są w stanie samodzielnie wejść do udostępnionych pomieszczeń (osoby niepełnosprawne, osoby starsze).

